„lépegetünk a süvöltő szélben”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XXV. ÉVFOLYAM 2015. 5. (667.) SZÁM – MÁRCIUS 10.

ára 3 lej

Mihuţ Boşcu Kafchin: *Önarckép*

Lapszámunk 8., 15., 16. és 18. oldalait Mihuţ Boşcu Kafchin a kolozsvári SABOT Galériában megnyílt tárlatának anyagával illusztráltuk.

- **Zalán Tiborral beszélget Király Farkas**
- **Vallasek Júlia: Angolkeringő 13.**
- **Bogdán László versei**
- **Tóth Mária: Kisjézus inge**
- **Carmen Elisabeth Puchianu: A folyó**
- **A NAGY KILOMETRIK**

PAPP ATTILA ZSOLT

A márciusi kosztüm

Amerre magyarok élnek, a március nemzeti színeinkbe öltözik, és ez így van jól. A történelemnek vannak olyan pillanatai, amelyek esztétikai mércével mérve is megállják a helyüket, és már-már művészeti élményként is értelmezhetővé válnak az utókor számára. Amikor ritka szerencsés módon találkozik egymással a forma és a tartalom. (A pátoszosabb megfogalmazásokat kedvelők gyakorta nevezik az ilyesmit „kegyelmi pillanat”-nak.) Mert lehet-e megfelelőbb időpont egy forradalom vagy bármiféle megújulásra irányuló cselekvés számára a márciusnál, amikor maga a természet ösztökéli arra az embert, hogy kicsit jobban szeresse azt, amit/akit addig is szeretett? A nőket, a szerelmét, a hazáját – épp csak annyival jobban, hogy képes legyen bolondságokat is elkövetni érte. A márciust az Isten is forradalomra teremtette: a pozitív megítélésért a kultúr- és művészettörténet szavatol, a maga tavaszszimbolikájával.

Ilyenkor az irodalom is gyakrabban kerül elő a sufniból, ahová az össztársadalmi érdektelenség száműzte (vagy ahová durcásan visszavonult, nézőpont kérdése), elvégre valamivel ki kell tölteni a politikusi beszédek közti holtidőt a március 15-i megemlékezéseken, emléktábla-avatásokon. És ez is jól van így, mert megnyugtató érzés, hogy minden évben van legalább egy olyan nap, amikor tömegérdeklődésre számot tartó eseményeken, népes közönség előtt is felhangzik néhány nagyszerű író és költő neve, a Petőfié biztosan, de talán a Jókaié is. A televíziók pedig újra műsorra tűzik – mint menetrendszerint minden március idusán – *A kőszívű ember fiait*; nem hibáztathatók ezért, mert ha nem készülnek újabb romantikus történelmi kalandfilmek, kénytelenek az alkalomhoz illő régieket újrahasznosítani.

Kosztümös filmekre márpedig szükség van, azok – ha minőségiek – épp olyan szerves alakítói egy nemzeti közösség kulturális emlékezetének és önértelmezésének, mint az irodalom hasonló tárgyú alkotásai. Várkonyi Zoltán remek irodalmi adaptációi óta – az *Egy magyar nábob*tól az *Egri csillagok*ig – ez a műfaj igencsak halódott, de idén megérkezni látszik az első fecske (ha már Pálfi György *Toldi*ját elkaszálták): filmsorozat készül Fehér Béla *Kossuthkiflijé*ből, amelynek első epizódját a magyar köztévé stílusosan március 15-én tűzi műsorára. (Elérte a végzete, mondanák a szkeptikusok, de mi nem hallgatunk rájuk, mert még a mai magyar film iránt is képesek vagyunk óvatos derűlátással viseltetni.) És ez nemcsak a műfaj szerelmeseinek jó hír, hanem mindazoknak, akik – a regény utánozhatatlan nyelvi humorára, parodisztikus szemléletére, a nemzeti karakterjeggyé „nemesült” búskomorságnak fityiszt mutató életigenlésére gondolva – úgy látják, hogy a tavasz akkor is tavasz, ha olyan sorsfordító események történnek közben, mint egy forradalom.

És ilyenkor, márciusban nem árt, ha megválogatjuk, milyen kosztümöt gombolunk magunkra.

OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

Beszélgetés Zalán Tibor költővel, íróval, dramaturggal

Az igazság után veti mindig magát

Stekovics Gáspár fotója

– Középiskolai tanár voltál éveken keresztül. Kedvencem lettél volna, hiszen, mint az egy vallomásodból kiderül, a tanórákon nem politizáltál, és oroszórákon Pink Floyd- és AC/DC-lemezeket hallgattattál a tanulókkal. 2001 óta azonban nincs adat a gimnáziumi tanárkodásodról. Belefáradtál a tanításba vagy a fősodratú pedagógiának nem voltál a kedvence?

– Talán az utóbbi a történet... A tanítást nem lehet megunni, bár ezt úgy mondom, hogy négy évnél többet talán soha nem töltöttem el egyetlen iskolában sem. A diákokat sem lehet megunni vagy nem szeretni. Marad az, hogy nem voltam kedvenc. De nem is a fősodratú pedagógiáról van szó. Hanem arról, hogy a középiskolák egy része régen nem a tanításról szól, hanem a pénz kiszívásáról, alapítványokon keresztül, az oktatás ürügyén... de honnan is? Mindegy. Nem érdekel. Én tanítani szerettem, de az ezredforduló tájékán teljesen kiábrándultam az oktatásból mint intézményrendszerből. Az is lehet, én voltam rosszkor rossz helyen. A diákokkal soha nem volt bajom. Leginkább az igazgatókkal, vagy a tanári karral, vagy a fenntartókkal. Mert már utóbbiak is az oktatás „részei".

– Ha már szó esett a zenéről: mennyire fontos neked? Része a mindennapi életednek, hallgatod, esetleg zenélsz? Ha kissé másként alakul az élet, akár egy sokat látott punk dobossal beszélgethetnék most...

– Szüleim előrelátásának köszönhetően zenei általánosba jártam nyolc évig. Rengeteg zenét hallgattam és ismertem meg. Hegedültem és harmonikáztam – kevés sikerrel. De kivégeztem két dobiskolát is, talán sokkal eredményesebben. A középiskolában zenekart alapítottunk, és akkor, amikor még a Beatles, a Rolling Stones meg a hasonló zenekarok voltak divatban, Mélabús holttestek, avagy rühes tetvek néven egy koncertig eljutottunk. Ha más fordulatot vesz a világ, lehet, hogy most kivénhedt punk dobos vagyok, valóban. De nem vett más fordulatot. A zenekart betiltották, igazgatói figyelmeztetést kaptunk, és a hangszereket – zongora, dob, gitár – kitiltották a kollégiumból.

– Huzella Péterrel működsz együtt, úgy tudom, három albumnak vagy a társszerzője. A verseidet zenésíti meg a zeneszerző, vagy a kész zenéhez írod a szöveget?

– Huzella Péterrel igen régóta együtt vagyunk. Megkeresett, hogy írjak vele dalokat. Azt hiszem, két-három nótán kívül nem írtam kész zenéhez szöveget. A zeneszerző-előadó zenésíti meg az írásaimat. Rengeteg zenei ötlete van, de valahogy nekem nem áll jól az, hogy ezekre írjam rá a szövegeket. Szövegeket mondok, mert azok a versszerű szerkezetek, amelyeket neki írok, nem igazán versek. De nem is populáris dalszövegek. A kettő között lebegnek. Valóban három albumunk jelent meg, és még mindig nincs vége a közös történetnek. Legalábbis ezt remélem.

– Egy Huzellával közös szerzői esten azt mondtad: gimnáziumban még KISZ-titkár voltál, a főiskolán/egyetemen viszont kiléptél a szervezetből, amikor ki akartak nevezni titkárrá. Ennyire zavaros, átláthatatlan volt az akkori magyarországi létezés?

– Ennyire zavaros és átláthatatlan volt az akkori magyarországi létezés. A kérdésre te magad adtad meg a választ. Némi magyarázattal persze tartozom. A gimnáziumban még hittem abban, hogy világforradalom, meg Szovjetunió, meg Che Guevara, meg hogy a majdani létezhető rendszerek leglétezhetőbbje a kommunizmus lesz, amelynek előszobája a szocializmus. El voltunk zárva hírektől, dokumentumoktól, adatoktól. A szüleink meg nem mondták el nekünk, amit ők tudtak, mert nem akarták elrontani a jövőnket. Aztán, egyetemre kerülésem után, valami eltört bennem. Pedig akkor még nem olvastam Nagy Imréről könyvet, és az ötvenhatos forradalomról sem tudtam, hogy nem ellenforradalom volt. Ösztönös gesztus volt a kilépés, ott már egyértelműen kilyukadt valami. És ez nemcsak a KISZ volt. Bennem lyukadt ki az a valami, amit hitnek lehet nevezni, ha így nem túl patetikus. A nélkül pedig nem érdemes csinálni semmit. Mármint hit nélkül. Ez a véleményem – és az ehhez tartozó magatartásformám – azóta sem változott.

– 1978-tól '80-ig parkolt az első versesköteted kézirata egy kiadói fiókban. Végül megjelent, de nem az általad adott Heródes idő *címmel. Ez általában elég ahhoz, hogy teljes lélekkel ellenzéki legyen egy szerzőből. Hasonlóan történt veled is?*

– Szó sincs erről. Túl korán vagyunk még ahhoz, hogy ellenzéki legyen egy szerző egy könyvvel kapcsolatos bitangságsorozat miatt. Legfeljebb a könyvkiadás rendszerét utálta meg. Ami a történetet illeti, mert az fontosabb, mint az én ellenzéki vagy nem ellenzéki létezésem, valóban nem engedélyezte a Móra Könyvkiadó, hogy Kozmosz sorozatában ilyen címmel jelenjék meg a könyvem. A sokáig parkolás sem politikai okokra vezethető vissza, hanem Kormos István halálára, aki szerkesztette (volna) az első verseskötetemet. Címet változtattam: *Földfogyatkozás*. Erre irredentizmussal vádoltak meg, és minden verset kiszedtek a kötetből, amiben szó volt földről. Ilyen

Zalán Tibor

1954. augusztus 27-én született Szolnokon. Iskoláit Abonyban, Nagykőrösön és Szegeden végezte el. 1972–1978 között magyar–orosz szakon szerzett diplomát a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. Az egyetemi évek után Budapestre költözik. Első verseskönyve 1980-ban jelenik meg, *Földfogyatkozás* címmel. Az egyetem elvégzése után évekig munkanélküli, majd tanár a Kvassay és a Semmelweis Szakközépiskolában, a törökbálinti Kísérleti Gimnáziumban, illetve az óbudai Zsigmond Líceumban. A *Kortárs* segédszerkesztője, majd versrovatvezetője, a *Szivárvány* chicagói-budapesti folyóirat társszerkesztője, a *Kelet* főszerkesztője, a Kortárs Könyvkiadó sorozatszerkesztője. Dramaturgként dolgozott a Kolibri Színházban, a zalaegerszegi Griff Bábszínházban; jelenleg a Békés Megyei Jókai Színházban tölti be ugyanezt a munkakört. Dramaturgiát, drámaelméletet, színház- és drámatörténetet tanít az Iparművészeti Egyetemen, az egri Eszterházy Főiskolán, a Théba Művészeti Szakiskolában, illetve a békéscsabai Színitanházban. Számos rangos kitüntetés – köztük a József Attila-díj, a Szép Ernő-jutalom, a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje vagy a Salvatore Quasimodo-emlékdíj – birtokosa. Óbudán él, két gyermeke van.

időket éltünk. De mert nem volt egyedi az esetem, nem személyes elbánásnak tekintettem a történteket, hanem egy rossz rendszer rossz kiadói működésének. Igaz, nagyon kemény dolgokat írtam és mondtam és tettem akkoriban, de mindig magányos kis harcos voltam, maradtam. Az ellenzék pedig – balról és jobbról – nélkülem szerveződött. Ma is úgy érzem, hogy igazam volt, amikor semerre sem köteleztem el magamat. Persze, akkoriban még azt hittem, hogy az igazság középen van. Ma már tudom, hogy a legritkábban van középen. Hol jobbra, hol balra mozdul el az inga, és egy magára valamit is adó írónak ezt vállalnia kell. Mármint, hogy nem elkötelezettségből ír, hanem igazságérzetét követi. Azaz, az igazság után veti mindig magát.

– *A* Földfogyatkozást *eléggé sűrűn követték az újabb verseskötetek, úgy a régi rendszerben, mint azután. Lényegében a költészeted az életműved legismertebb, legerősebb része. Elek Tibor szerint rövid, általános jellemzést azért is nehéz lenne adni, mert egyik fő jellemzője éppen a folytonos változás, átalakulás. Hogy érzed, mikor, melyek voltak a költészeted fordulópontjai?*

– A *Földfogyatkozás* két díjat is kapott, akár meg is elégedhettem volna kezdő költőként azzal, hogy azon az úton ballagok végig életen és költészeten. De engem már a könyv megjelenése idején sem érdekelt igazán az abban képviselt népies szürrealizmus – Nagy László-, Juhász Ferenc-vonal –, én akkorra avantgárd akartam lenni. A párizsi *Magyar Műhely* örömmel és szeretettel fogadott. Az *Opus N3: Koga* és az *Álom a 403-as demokráciában* már az avantgárd jegyében fogant meg. Mire avantgárd költőként elhíresültem – elhírhedtem, ha van ilyen szó –, akkorra az új érzékenység érdekelt, ennek vonzásában jelent meg az *...és néhány akvarell* című nagy ciklusom, díjakkal és jó kritikával kísérve. Én pedig a helyett... De nem sorolom végig, hiszen ma sincs ez másként. Mire egyik könyvem megjelenik, már nem az érdekel, amivel abban foglalkozom, hanem valami egészen más. Hűtlen alkat vagyok, meglehet, de sohasem csinálok olyat, ami nem érdekel.

– *Tudjuk, hogy a versírás sok mindenre jó, de pénzkeresésre nem a legalkalmasabb. 1996 óta dolgozol dramaturgként a Békéscsabai Jókai Színházban. Korábban a Kolibri színháznál és a Zalaegerszegi Griff bábszínháznál is betöltötted ezt a pozíciót. Hogyan lettél dramaturg?*

– A Kolibri Színház keresett meg, hogy dolgozzam nekik színpadra Andersen *Rút kiskacsáját*. Soha nem csináltam addig ilyet, s bár akkor már voltak bemutatóim, az adaptáláshoz nem értettem. Csináltam, ahogy tudtam. Olyan jól sikerült, hogy nemcsak bemutatták a művet – és játszották, ha jól emlékszem, tizenegy évig –, de meghívtak dramaturgnak is. Én az a dramaturg vagyok, aki nem iskolában, hanem színházban tanulta ki a dramaturgia fortélyait, olvasta magát e tárgykörben betegre. Amikor a Kolibriből kirúgtak, megkeresett a zalaegerszegi Griff Bábszínház. Akkor már számos darabom és adaptációm jelent meg színpadokon, sok gyerek- és bábdarab volt közöttük. Amikor a Griff Bábszínházból is kirúgott az akkori zalaegerszegi városi vezetés, Fekete Péter, a Békéscsabai Jókai Színház igazgatója keresett meg, hogy dolgozzam náluk. Ennek idestova hét éve. Valahol azt írták, lemenekültem a fővárosból Békéscsabára. Kár, hogy nem írták meg, miért tettem volna ilyet. Ki elől menekültem volna. Tipikusan az a szempont, amit én nem vallok. Mármint, hogy jó színházat csak Budapesten érdemes és lehet csinálni, a jó szakembereknek csak bizonyos színházakban lehet elhelyezkedni. Jól érzem magam a Jókaiban, nem is akarok onnan eljönni, hacsak ki nem rúgnak – onnan is. Ami a pénzkeresetet illeti, nem hiszem, hogy meggazdagodnék a dramaturgságból. De állás, amelyet megfizetnek, mint bármi mást, és olyan állás, amelyiknek a betöltésekor úgy érezhetem, szükség van rám, a tudásomra, tapasztalatomra, a képességeimre.

– *Meg tudod mondani kapásból, hogy hány művet alkalmaztál színpadra?*

– Nem. Sem kapásból, sem hosszas gondolkodással, számolással. Annyi bizonyos, a színházi bemutatóim száma meghaladja a félszázat. Ezek között vannak persze olyanok, amelyeket több helyen is bemutattak. A bemutatóknak több mint a fele színpadra alkalmazás. De lehet, hogy a szám ennél lényegesen nagyobb.

– *A színház minden karjával nyúlt feléd, ölelt magához. Mások műveinek dramatizálása mellett saját színdarabokat, hangjátékokat, bábjátékokat, dalbetétszövegeket írtál, lubickolsz ebben a világban. Szerencse vagy szerelem dolga, hogy ez így alakult? Ki tudnál lépni, el tudnál szakadni a színháztól?*

– Nem én döntök ebben a kérdésben. Annyi bizonyos, hogy szeretem a színházat, és a magam elhatározásából nem tudnék elszakadni tőle. Persze, ha az ember elmúlt hatvan, számol azzal, hogy eljárhat fölötte is az idő. Nos, ha ezt jelzik, akkor el fogok szakadni. Szerencse is, szerelem dolga is volt, hogy ez így alakult. Mindenesetre hálás vagyok a sorsnak, hogy a színház felé sodort.

– *Mindemellett prózát is írsz: esszék, rövidebb szösszenetek mellett regényt is. Igaz, hogy úgymond a „sajtó nyomására" készült végül el: egyszer azt nyilatkoztad, hogy regényt írsz, aztán meg folyton a készülő műről kérdezősködtek a lapok munkatársai? Eddig három kötete jelent meg a regényfolyamnak – még hány rész van hátra a műből?*

– Igaz. Így történt. Nem akartam én regényt írni, de olyan jól hangzott ilyesmit állítani. A saját csapdámba estem bele... És már csak két rész van hátra. Nem terveztem ötkötetes regényciklust, de valahogy úgy jött ki, hogy ezt gondoltam el a *Papírváros* első kötetének megjelenése előtt. Ismét nyilatkoztam. A nyilatkozat megjelent, ráharaptak erre is. Innen már nem volt visszaút. Ha arra gondolok, hogy az első három kötet megjelenése között eltelt közel két évtized, akkor arra kell gondolnom, hátra van még az életemből legalább másfél évtized. Nem rossz távlat.

– *Emlékszem egy fotóra a nyolcvanas évekből: csíkos matrózpólóban vagy látható erdélyi tollforgatók között. Milyen volt a kapcsolatod a külhoni magyar irodalommal, írókkal? Hova jutottál el akkoriban? Esetleg kimaradt valamely lényeges hely az akkori útitervedből?*

– Erdélybe és a Vajdaságba sokat jártam, sok barátom volt és van mindkét helyen. Erdélybe akkor jártam sokat, amikor onnan még nem jöhettek az írók – csak úgy – Magyarországra. Aztán következett a Felvidék, ott is remek alkotókkal ismerkedtem meg. Aztán jött Amerika és a nyugati magyar irodalom. A megszűnéséig szerkesztettem Mózsi Ferenccel – Chicagóban és Budapesten – a *Szivárvány* folyóiratot. A legritkább kapcsolatom a kárpátaljai, illetve a burgenlandi irodalommal volt és van. De hát itt terem az írókból a legkevesebb. Mi maradt ki az akkori útitervemből? Gyakorlatilag semmi és senki.

– *Mostanában szoktál külföldre utazni?*

– Ritkábban, mint szeretnék. Az idők elteltével elnehezedtem. Legutóbb Dunaszerdahelyen és Bécsben láttak vendégül.

– *Viszont utazol eleget az országban: Óbudán laksz, Békéscsabán dolgozol. A távolság bő 220 kilométer. Mivel utazol, milyen gyakran teszed meg ezt a távot?*

– Vonatozom. Minden héten igyekszem eljutni Csabára. Nem olyan nagy ügy az a 220 kilométer...

– *Ez évi több mint kétszáz órányi utazás, 2008 óta majd' százegynegyvenezer kilométer. Legszívesebben mivel foglalkozol közben?*

– Dolgozom. Ma már, az internet korában, nincs elzárva az ember a vonaton sem a világtól. Régen autóztam, de a vezetés ideje mindig holt idő volt az én szempontomból. A vonaton pótolom az ímél-elmaradásaimat, fejezem be a befejezetlen verseimet, munkáimat. Két és háromnegyed óra, majdnem hat oda-vissza. Tiszta idő a munkára. Ott ülök egy fülkében és írok, másként nem tehetek...

KIRÁLY FARKAS

Angolkeringő 13.

Szobrok helyett folyók

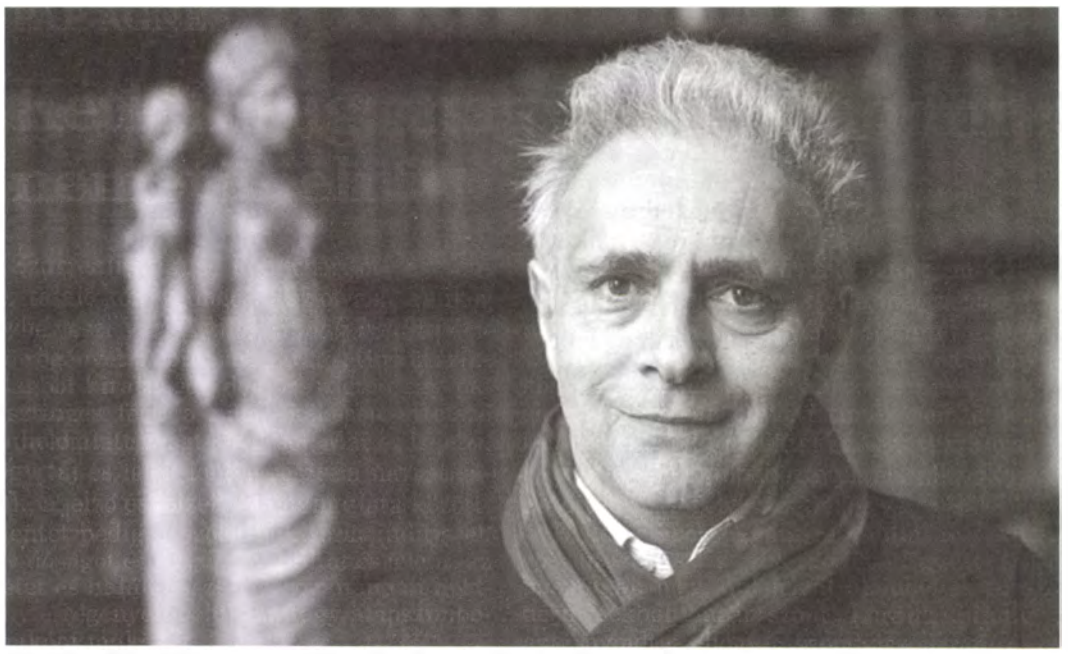

„Az írót imádják az ismeretlenek és gyűlöli a saját családja" – hangzik el az aforizma Hanif Kureishi új regényében. És bizonyára, ha a nagyközönségnek megvan az oka a rajongásra, úgy a családtagoknak is sokszor oka van a gyűlöletre. Számos anekdota kering arról, hogy egyik-másik híres író hogyan bánt feleségével és/vagy családtagjaival. Ezek mind azt bizonyítják, hogy az írói géniusz mellett élni meglehetősen kellemetlen, a zsenialitás sokszor köszönőviszonyban sincs a „jóemberséggel". Könnyebb a regényt szeretni, mint a szerzőt, annak nincs mindent beárnyékoló egója.

Valami hasonló elképzelés körvonalazódik az olvasóban Hanif Kureishi új regényét, a *The Last Word (Az utolsó szó)* címűt olvasva, melynek hőse, egy írói babérokra sóvárgó fiatalember, olyan híres író életrajzát készül megírni, aki legalábbis az ügynöke szerint „piszkos gazember, házasságtörő, hazudozó, bandita és minden bizonnyal gyilkos is".

Már a nyitófejezetben körvonalazódik, hogy a két író kölcsönösen függ egymástól és a történettől, amelynek együttműködésükből kellene megszületnie.

Harry Johnson jó házból való, művelt fiatalember, írói ambíciókkal. Van egy divatszakmában dolgozó, boltkóros menyasszonya, és megjelentetett egy monográfiát Nehruról, amolyan modern munkát, amelyben „az ismerős történetet kicsit megfűszerezte némi fajok közti közösüléssel, homoszexualitással, alkoholizmussal és anorexiával". Új munkájától várja a nagy áttörést, azt a könyvet, amely végre a kölyökkorában csodált nagy írók közé emeli a nevét. Mamoon Azam indiai származású angol író, abból a fajtából, aki hajdan nagy regényeket írt, ma viszont, ha szóba kerül a neve, az emberek azon töprengenek, vajon él-e még. Írni régóta nem ír, visszavonultan él vidéki birtokán olaszosan temperamentumos második feleségével, Lianával, aki ugyancsak aggasztóan sokat vásárol, és a bankszámláján egyre jobban mutatkozó hiányosságok pótlására kétségbeesett szüksége van pénzre. Ezért egyezik bele abba, hogy Harry életrajzot írjon róla, amely majd felélénkíti a könyvei iránti érdeklődést, és növeli a bankszámlájára történő átutalások gyakoriságát. Egy vitatott új életrajz, borítóján a szerző „ellenállhatatlanul jóképű és veszélyes" fiatalkori arcképével olyan könyvnek ígérkezik, amelyet aztán „televíziós dokumentumfilm, interjúk, felolvasókörút és Mamoon műveinek negyven idegen nyelven történő újrakiadása követ". Az elbűvölően szociopata és alkoholista ügynök, Rob, útban Mamoonék vidéki háza felé azt is kiszámolja, hogy ha a Nagy Író kis szerencsével az életrajz megjelenését követő öt éven belül meghal, a könyvet újra el lehet majd adni. Természetesen egy zárófejezettel kiegészítve, amely „felsorolja a szerző utolsó flörtjeit, utolsó betegségét, halálát, a nekrológokat, zabigyerekeket, és persze a szeretőit, akik egymás sarkát taposva rohannak a temetésre, majd az újságokhoz, mellüket döngetve, hajukat tépve, emlékirataikat fogalmazva."

Két író, egy történet, egy széplány, egy hisztérikus feleség (valamint egy még nála is hisztérikusabb volt szerető) egy vidéki kúriában: minden adott a komédiához. És valóban, Kureishi új könyvében egymást érik a szellemes megjegyzések (elsősorban az irodalom és kultúra jelenlegi állapotáról) és a komikus szituációk, derű azonban nincs benne. A nevetés keserű, gyönge védelem egy kiüresedett, barátságtalan világban.

A *The Last Word*-öt nagy érdeklődéssel várta a szakma, és nem csupán azért, mert szerzőjének a 2008-as *Something to Tell You* óta nem jelent meg új munkája, hanem azért is, mert noha Kureishi tagadta, új regénye a posztkoloniális irodalom nagy öregéről, V. S. Naipaul-ról írt kulcsregénynek ígérkezett, akiről Patrick French írt életrajzot, amelyben a Nobel-díjas írót sznob, szexista, bigott figurának ábrázolja. Hasonlóság V. S. Naipaul és Kureishi Mamoon Azamja közt is akad szépszámmal. Mamoon indiai születésű, Angliában tanult író, „széles mellkassal, kecskeszakállal és fekete szemekkel", híres a brutálisan durva megjegyzéseiről, konzervatív nézeteiről és arról, hogy függetlenül attól, hogy maga is az, utálja a bevándorlókat. Első sikeres munkája „egy szórakoztató és jó megfigyelőképességről tanúskodó regény az édesapjáról". Naipaul viszont trinidadi születésű, Angliában iskolázott író (szemszín, mellkas és szakáll tekintetében utána lehet nézni a fényképeknek), első sikeres munkája, a *Mr Biswas háza* egy, az édesapja életéről írt regény. Természetesen a Patrick French által írt „botrányszagú" (ám Naipaul által jóváhagyott) életrajz borítójáról az író fiatalkori képe mosolyog, pont úgy, ahogy Kureishi regényében az ügynök vázolja a majdan megírandó sikeres Mamoon-életrajz borítóját.

Hosszan lehetne még sorolni a V. S. Naipaul és Azam Mamoon közti hasonlóságokat az indiai krikettcsapat iránti rajongástól kezdve a feleségekig, de nem érdemes. Ezeken túlmenően Kureishi regénye végső soron a történetmondás kudarcáról szól.

Ez a kudarc az ígéretes kontextus (mindenkinek szüksége van a könyvre) ellenére igen hamar körvonalazódik. Harry hamar rájön, hogy Mamoonnak igazából esze ágában nincs segíteni. Életrajzírói feladatai kimerülnek abban, hogy az élő legendával teniszezik, kitölti az italát, patkánymérget szór el a kertben, illetve amolyan lótifuti mindenesként lefoglalja Mamoon energikus feleségét, Lianát. Közben igazi flaszteren nőtt városi emberként rosszul érzi magát vidéken, ahol szerinte mindenki gumicsizmát hord, mindenki „tésztaképű, lassú mozgású és rosszul fésült".

Mamoon húzódozik attól, hogy felesége óhajának megfelelően „branddé váljon, mint a Heinz ketchup vagy a Mont Blanc töltőtoll". A praktikus Liana viszont pontosan tudja, hogy „egy Tagoréról írt esszé nem javítja meg a jacuzzit", és igyekszik rákényszeríteni férjét a kollaborálásra, Harryt pedig arra, hogy a megírandó életrajzban minél jobb színben tüntesse fel Mamoont.

Az agg író azonban szívesebben beszélget fociról és krikettről vagy irodalmi pletykákról, mint önmagáról, sőt egy idő után legszívesebben Harry feltűnően szép és magabiztosan üresfejű barátnőjével foglalkozik, nem a készülő emlékirattal.

„Te az emlékezés-bizniszben dolgozol, én a felejtés-játékban vagyok benne" – torkolja le egy adott ponton Mamoon Harryt. „Márpedig a felejtés a lelki kényelmek legkellemesebbike, illatos, forró fürdő a léleknek." Majd egy utolsó kaján megjegyzéssel egészíti ki: „meg kell mondanom, azt szeretem a legjobban, amikor olyasmire emlékszel, ami soha meg se történt."

A *The Last Word* annak a macska-egér harcnak a története, amelyet író és életrajzírója, egy idős és egy fiatal férfi vívnak egymással „a történetért". Mamoon és Harry a regény során egyszer sem beszélgetnek úgy, ahogy az az életrajzíráshoz szükséges volna, nincs rögzített interjú. A nagy író többnyire szélsebesen eliszkol életrajzírója elől, ugratja, boszszantja, sőt egyszer fejbe is veri a sétabotjával.

Ami Kureishinél egyáltalán nem szokatlan, ebben a regényében is igen fontos szerepet kap a szexualitás. A (jelen esetben) heteroszexuális vágy formálja a szereplők élettörténetét, illetve, mint lassan kiderül, Mamoon irodalmi életművét egyaránt. A nemi vágy Kureishinél legalább annyira pusztító, mint teremtő erő. A félig-meddig önéletrajzinak tekintett (ennélfogva meglehetősen sokat támadott) *Intimitás* című regényének narrátora, egy férfi, aki testileg-lelkileg eltávolodott feleségétől, és éppen arra készül, hogy elhagyja őt és két kisfiát, így beszél a nemi vágyról: „A vágy csúfot űz minden emberi erőfeszítésből, és értelmet ad neki. A vágy az eredendő anarchista és titkos ügynök – nem csoda, hogy az emberek szeretnék letartóztatni és titkos helyen őrizni. És épp amikor azt hisszük, féken tartjuk a vágyat, akkor hagy cserben vagy tölt el reménnyel. Nevetnem kell a vágyon, mert mindannyiunkat bolonddá tesz. Persze a bolond még mindig jobb a fasisztánál."

Kureishi vitathatatlanul legjobb regényében, az angol punk korszakát szinte lapról lapra megjelenítő *A kültelki Buddhá*ban a promiszkuitásnak még volt valamilyen felszabadító, világmegismerésre vezető ereje, itt mindez hiányzik, a spontaneitás odavan, a szereplők rezignált nyugalommal drogoznak és szexelnek, úgy tűnik, egy pár márkás cipő, egy jó vacsora, vagy akár egy izgalmasabb beszélgetés jobban leköti őket. Az önfeledtség és önátadás hiányzik belőlük, minden gesztusukban ott bujkál egy kis színpadiasság vagy egy csipet keserű önreflexivitás. Egy vita során például Rob, az irodalmi ügynök, felpofozza Harryt, de előtte gondosan lehúzza ujjáról a halálfejes gyűrűt. Julia (Mamoon háztartásvezetője) a depresszióba eső Harry felvidítására megszervez egy „édeshármas" éjszakát, azzal az indoklással, hogy „nem mindennap fordul elő, hogy az ember szeretőjének élettársa teherbe esik!"

A legjobban komponált jelenet Mamoon születésnapi vacsorája, amelyen az alaposan lerészegedett író, mint perverz Lear király, morbid tósztokra buzdítja az ünneplésére összesereglett csodálóit, akik így nem a nagy író egészségére, hanem a „teljes önrombolásra" és a „halálra" ürítik pezsgőspoharaikat.

A kültelki Buddha világa amolyan önreflexív utalásként visszatér az írói identitás meghatározásában is. A koloniális világ nagy írója felesége halála után visszatér Londonba, és ma-

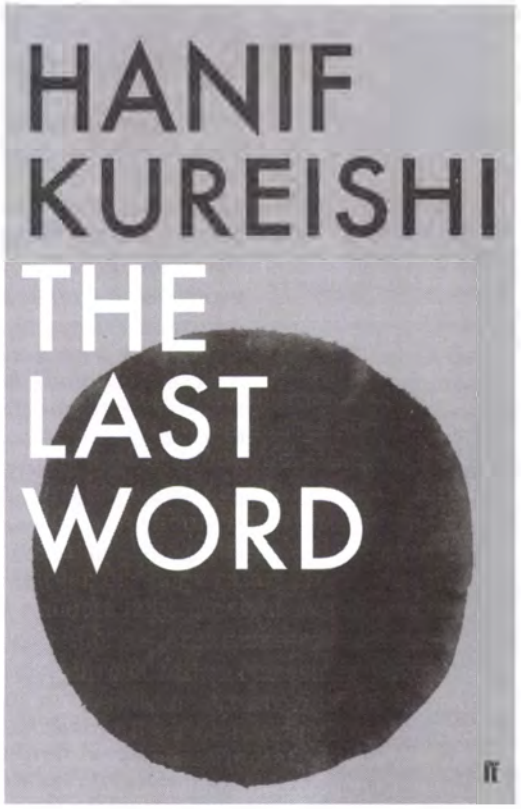

gányosabbnak és elveszettebbnek érzi magát, mint amikor Indiából került át Angliába. Mamoon alapvetően konzervatív, és másként gondolkodik világról, kultúráról és identitásról, mint azok a fiatal írók, akikkel Londonban találkozik (vagyis kb. *A kültelki Buddhát* író Kureishi és nemzedéktársai). Mamoon tehát jelentésüket veszített régi idők tanújaként bolyong Londonban, ahol az emberek „az új, emigrációból kialakult Angliáról beszélgettek", ahol a fiatal nemzedék „multikulturalitásról, etnicitásról és identitásról írt. Mamoon sosem foglalkozott az identitásával. Mindig az volt, aki volt, és ez csupán rá tartozott."

Mind az emlékirat megírásának körülményeiben, mind pedig Mamoon életének és írói karrierjének alakulásában meghatározó szerepet játszanak a nők. A maga módján mind Mamoon, mind Harry a tárgyiasításig elmenően rosszul bánnak velük, hazudnak nekik, kihasználják, becsapják őket. A konzervatív és mohamedán Mamoon szájába egyenesen a női testet legfőbb veszélyforrásként bemutató, líraian nőgyűlölő szöveget ad Kureishi: „A nő az, ahonnan mindannyian jövünk, ahova mindannyian el akarunk jutni. A női test eltünteti a tudást. Csodálatos, hogy bárkinek is van ideje filozófiára, irodalomra, lélektanra, történelemre gondolni. Ezt a nők is tudják, azért járnak sietve az utcán. A szép nők sosem járnak lassan."

Miközben Mamoon Azam és Harry folyamatosan becsapják, elhanyagolják, kihasználják és elhagyják nőiket, a regényben mégis a női figurák az igazán erősek. Az angol egyetemi és kulturális világban félszegen és magányosan tébláboló Mamoonból soha nem lett volna író, ha első felesége, Peggy, nem karolja fel, és nem mutatja be a megfelelő embereknek, illetve nem biztosítja számára az anyagi hátteret. Nem lett volna nagy író, ha tüzes dél-amerikai szeretője nem biztatja alkotói határainak feszegetésére. Felesége halála után nem tudott volna visszatérni az irodalmi életbe, ha előbb a házvezetőnő, majd a második feleség, Liana nem kényszerítik erre. Ugyanezen nőkkel folytatott beszélgetések (illetve a halott feleség naplói) segítik Harryt az életrajz megírásában, a hiányzó adatok megszerzését és a homályban maradó részletek felderítését pedig ugyancsak két nő, barátnője, Alice, és szeretője, Julia biztosítja. A regény végén pedig egy harmadik nő, Harry új szeretője és az ügynökség irodalmi titkára, Lotte árulja el neki, hogy miközben látszólag ő volt a megfigyelő, aki a másik ember életét történetté formálja, Mamoon egy mesteri húzással kicserélte a szerepeket, és megírta utolsó regényét. Egy „fiatalkorának legjobb műveit idéző" regényt az öreg író szerelméről egy fiatal nő iránt, aki történetesen az életrajzán dolgozó újságíró élettársa.

Hanif Kureishi szövegkönyvírói gyakorlata (olyan, kultikusnak számító filmek szövegkönyvén dolgozott, mint a *My Beautiful Launderette* [1985], *Sammy and Rosie Get Laid* [1987] vagy a *Le Week-end* [2013]) minduntalan visszaköszön legutóbbi regényében. A mondatok helyenként már-már zavaróan könnyedén, poénra hegyezetten gördülnek, bármelyik szereplő, bármilyen helyzetben képes valamilyen könnyen megjegyezhető szellemességet mondani. Pl. „Mi más a házasság, ha nem szex és vagyon?" Mamoon véleménye az írótársakról: „inkább közúti ámokfutás, mint kritika". Rob azzal biztatja munkára Harryt, hogy „Húzzál bele, ember, mert ha nem, úgy elszúrod a dolgokat, hogy egyetemen kell tanítanod. Sőt, még ennél is rosszabb. Kreatív írást kell tanítanod." (Ami, tekintetbe véve, hogy Kureishi a Kingston University-n éppen kreatív írást tanított, önreflexív humorról tanúskodik.)

Miközben a mondatok olajozottan gördülnek, a történet könnyedén bontakozik ki, és az utolsó oldalakig tartogat meglepetéseket, a *The Last Word* mégis az életrajzírás lehetetlenségéről szól. Sem önmagunk, sem mások személyes történetét nem tudjuk mondatokba foglalni, mert sem az emlékezet, sem a szavak nem segítenek. Az emlékezet megcsal, átírja az eseményeket, addig töröl belőlük és értelmezi őket, ameddig nem tudhatjuk, mi történt valójában. A szavakba öntött élettörténet bizonyosan hamisítvány. A személyes múlt addig él, ameddig nem beszélnek róla. „A múlt folyó, nem szobor" – mondja a regényben az életrajzírásba lassan belefáradó fiának a pszichológus apa. Hanif Kureishi regénye szobrok helyett folyóvizek tanulmányozására biztat.

VALLASEK JÚLIA

Hanif Kureishi: *The Last Word*, 2014.

BOGDÁN LÁSZLÓ

Vaszilij Bogdanov: Átokföld

Anselm Kiefer: Wailand dala

I. A környezet

Igen, az ötven-hatvan-hetven éve
rémálmaimban kísértő kopár fennsík.
Átokföldje. A puszta ország.
Az ürömfűtenger félig leperzselve.
Várható volt, hogy egyszer valaki megfesti,
kikerülhetetlen volt, mégis először megpillantva,
úgy érzem iszonyúan becsaptak, elvették azt,
ami az enyém, csak az enyém, kisajátították a látomásom.
Nézem, a szél is feltámad, süvöltöz,
mint egy lekötözött vadállat. Zizeg a maradék fű,
szédülök, s kezdem észrevenni a lényeges,
elhanyagolhatatlan különbözőségeket is.
Ez mégsem teljesen az én kopár fennsíkom,
inkább felégetett szántóföld. Fölötte az ég
keskeny csíkja vibrál, de nem vigasztal, inkább
nyugtalansággal tölt el, ebben is hasonlatos
álmaim visszatérő színteréhez. Iszonyú tűzvész
tombolhatott itt. A felperzselt mező közepén
egy hatalmas madár, vagy valami
madárhoz hasonló szörnyeteg hever,
türkiz szárnyai sem világíthatják ki a sötét tájat.
Nem tudni azt sem, micsoda, mit keres ott?
Baljósan mered ki a képből, egy közelgő,
hamarosan beteljesedő kozmikus katasztrófa hírnöke?
Nem tudni, a lángokban, füstben pusztult-e el,
vagy a tűzvész előidézői ölhették meg,
nagy csatát vívhattak itt. Fel nem foghatom
a szárnyas rém miért nem repült el?
Túl korán megsebesítették volna,
ő is részese volt a harcnak?
Mindez tragédiára utal, nyomasztó,
bizarr emlékeket ébreszt. S ami a legmegdöbbentőbb:
ismerősnek tűnik, mintha már jártam volna ezen az
elátkozott földön, noha ez lehetetlen, hiszen mégsem
a vízióimban kísértő kopár fennsík.
Nem járhattam itt soha.

II. A történet

1. Első megközelítés

Bennem kavarog még a Völund-ének.
A festmény címe is erre céloz.
Fordítottam is. Komor történet.
Igen már közel járunk a célhoz.
Szerelem, halál, rabság, kényszermunka.
Hervör a valkűr, álmában visszajár.
De mért hagyta el, soha meg nem tudja,
imádott teste lobog, mint a nyár.
Pompás gyűrűket kovácsol neki.
Nidud király házában meglepi,
és elhurcolja. Tette vért kíván.
S akkor a döglött repülő szörnyet
ő csinálhatta? Így menekülhet,
gondolta szörnyű bosszúja után.

2. Második megközelítés

Völund kovács volt, a finn király fia,
vadászott és a Farkas völgybe lépett
két testvérével. Hamarosan három
gyönyörű valkűr is odatévedt.
Míg a kavargó, pompás őszi tájat
csodálták, díszes tüllruhájukat,
a három fivér bokrok közé rejtve
támadt reájuk. Forró kábulat
kerítette hatalmába őket,
nyolc évig együtt éltek, boldogan,
de a valkűrök mégis elrepültek
szabadon, ahogy a szél suhan.
Két bátyja indult őket megkeresni,
csak ő maradt, nem bírt továbbmenni.

3.Larousse kontra Kiefer
a hőskölteméný kivonata

Innen homályos, nyomasztó, nyersebb és vadabb
lesz a történet. Völund imádott párjáról képzelegve
ékszereket készít, egymás után hétszáz gyönyörűbbnél
gyönyörűbb gyűrűt kovácsol, láncra fűzi őket
a házában. Egyszer, amikor távol van, vadászni megy,
élni is kell, s ha nincs mit ennie, éhen hal, Nidud király
harcosai hatolnak be otthonába, s egy gyűrűt ellopnak,
s a lelőtt őzzel megtérő Völund, ámultan azt hiszi
a valkűr tért vissza, csak elbújt valahol, hogy meglepje.
Ágyba bújik, dideregve várja, reggel rátörnek Nidud
és vitézei, magukkal hurcolják, előzőleg elmetszve
térdinait, el ne menekülhessen. Egy szigetre hurcolják
s a kovácsműhelybe száműzik, meghatározva feladatait,
szerszámokat, kardokat, ékszereket kell kovácsolnia.
Amikor odatéved a király két fia, az őrjöngő Völund
bosszút áll, levágva fejüket, koponyájukból serleget,
fogaikból gyöngysort készít, majd kisántikál, elkapja
a király lányát is, inni kezdenek, megerőszakolja,
majd szárnyakat készítve magának, elrepül valkűrjét
megkeresni. A festő szerint nem szárnyakat, hanem
egy madárra hasonlító repülő szerkezetet készít,
s valószínű lezuhan az elátkozott, kopár fennsíkon
Így keletkezik a tűz, s mindent elpusztít maga körül.

III. Az üzenet

A festmény döbbenetes erővel ábrázolja
a pusztulást, címével is a hőskölteményre utalva.
Nem világos, miért nem festette meg
a tragédia stációit, miért csak a végeredményt?
Vagy miért nem illusztrálta a Völund-éneket,
esetleg filmet is készíthetett volna? A vázlatosan
ismertetett cselekmény is mutatja, a német kultúra
e páratlan hősi éneke filmvászonra kívánkozik.
Üzenete világos, így végezzük mindannyian.
Mind elmegyünk. Egymás nyomában lépegetünk
a süvöltöző szélben, a kopár fennsíkon,
az elátkozott tájon, ki tudja hova, ki tudja merre?
A szélzúgás filmen különösen hatásos lenne
és borzongató. Nincs megállás.

* A versciklus nem sokkal halála előtt, 1982 késő őszén íródhat, már halála után olvashattam. A története engem is érint, én küldtem el neki az 1982-es év egyik legkiválóbb festményét, amelyről a sajtóban is vita folyt, több esztéta is kihangsúlyozta, hogy a divatos Kiefer fő témája lényegében a náci doktrína által eltorzított német kultúra. Hát ebbe nem mennék bele, nagyapám sem ebbe az irányba haladt, bizarr, élvezetes leírásaiban és ironikus értelmezésében. Kiefer műve a közvélemény-kutatások szerint az év festménye volt, százezrek láthatták a kiállítást. Azonnal meg is vásárolta a Modern Művészetek Múzeuma. Elküldtem – a követségen keresztül – a festmény reprodukcióját, de egy diafilmet is, hogy különböző szögekből láthassa a festményt. Nem véletlenül, akkor már elkezdtem olvasni nagyapám hihetetlenül szerteágazó életművét, az öt vaskos kötetet kitevő fordításait is! Itt is, bármennyire hihetetlennek tűnik, voltak kiadatlan darabok, főként sok Rilke-, Catullus-, Propertius-, Ovidius-, Villon-, Heine-vers, nem is beszélve az amerikai beat költőkről! Többek között Ginsberget is fordított, az Üvöltést és a Kaddist, a Nagyáruház Kaliforniábant!), s felfedeztem ő ültette át oroszra, még a hatvanas évek közepén a Völund-éneket, s mivel a festmény címe is a történetre utal, úgy gondoltam, meglepem vele. Hát ez láthatólag meg is történt. Hogy kicsoda Völund (Kiefernél következetesen Wayland, másoknál Völundr, Wieland, Weland), kiderül a versciklusból, ami bizonyára nincs is teljesen kész, valószínűleg még dolgozott volna rajta, mindenesetre megközelítése igen-igen eredeti, iróniája elbűvölő. Azonnal továbbküldtem Milosznak, aki lefordította és egy irodalmi folyóiratban, élénk érdeklődést keltve, meg is jelentette, természetesen a festmény reprodukciója mellett, hogy mindenki számára világos is legyen, miről is van szó, sőt a Völund-ének angol fordításából is közölt néhány világító fragmentumot. De ezt már szegény nagyapám nem érhette meg. – *Tatjána Bogdanova*

TÓTH MÁRIA

Kisjézus inge

(részlet)

Reggel hétkor, a gyorsvonatról, ami Aradról futott a faluig, egy ismeretlen férfi szállt le, farmernadrágot, vízhatlan, rövid kabátot és szemellenzős sapkát viselt, a kezében egy se kicsi, se nagy sporttáska; rugalmasan lépdelt. Senki sem ismerte fel, csak annyi derült ki ruganyos járásából, hogy fiatalember. A két világháború között itt vettek vizet a mozdonyok. Mióta villany húzta a mozdonyokat, már senki se vett vizet, s a vonat csak három percig állt. Az ismeretlen férfi végigment a faluba vivő utcán, bekanyarodott a paplak felé, megkerülte az öreg, vastag falú házat, elment a nagy gyümölcsöskert mellett, s a saroknál átugrott az alacsony kerítésen, a fák pont virágot bontottak, a vállára is hullott szirom bőven, fellépett a teraszra és benyitott a nagy konyhába.

Golyvás Erzsi néni, a mindenes házvezetőnő rámeredt a fiatal, sportosan öltözött papra, és alig tudta kinyögni:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

A megszólított letette kezéből a sporttáskát a masszív, széles tölgyfapadra, és azt mondta:

– Mindörökké, ámen!

A pap állt, Golyvás Erzsi néni ült egy támlás tölgyfaszéken, és csak bámultak egymásra. A végén az öreg nő kibökte:

– Hát honnan, főtisztelendő úr?

– Megjöttem, ez a lényeg.

Golyvás Erzsi néni bólogatott.

– Hát ezt látom, hanem telefonált az édesanyja, tehát nem otthon töltötte a szabadságát...

A pap nem az volt, aki két héttel ezelőtt távozott innen, testileg ő volt, de lélekben egy egészen más valaki.

– Beszéltem anyámmal telefonon, minden rendben van... Erzsi néni, készítsen elő tiszta fehérneműt, pizsamát, meg a reverendámat, a nadrágot, mindezt tegye be a hálószobába... – Ezzel sarkon fordult, végigment a kőkockás, sötét folyosón és benyitott a szobájába. A levegő nedves, áporodott volt, a pap rögtön kitárta az ablakokat, s mintha fáradtság tört volna rá, hirtelen ráborogyott a térdelőre, könyökét a régi, kopott bútordarab asztalkáján nyugtatta, és arcát a két tenyerébe temette. A plébános, mielőtt útra szánta volna rá magát, azt tisztázta a lelkében, hogy független szellemű lényként akar élni, és ehhez kitörésre volt szüksége. Kitörni, de úgy, hogy mindez titokban maradjon, se Radnán, a gyóntatójának, se Temesváron, a püspökének egyetlen szót se szólt róla. Íratlan szabály volt a katolikus egyházban, hogy a püspöknek tudnia kell a papok útjairól. Érezte a vastag falakból áradó hűvösséget; a plébános szobája szomorkásan dísztelen volt, az asztalon II. János Pál pápa fényképe állórámában, az imazsámoly előtt, a falon régi, kisméretű fakereszt. Ezt is örökölte, már itt találta. Az asztalon majolika váza, amit ő kapott egy keresztelő után. Szerette a virágokat, azok sose hiányozhattak volna a szobájából. Katolikus országba akart kijutni, mehetett volna Spanyolhonba, Franciaországba, de ő Lengyelországba áhítozott, a pápa miatt. Amikor a pápa Magyarországon járt, átutazott oda, látni akarta a szent férfit. Nem bátorkodott a közelébe, nem merte volna megzavarni, csak bámészkodni akart. A pápa már öreg és beteg volt, de érezhette, ha imádkoznak érte és hozzá. A lengyel katolikusok a plébános szerint az egyház élcsapata. Mindent tudni akart róluk, ami több a fontosnál, de nem oly módon, hogy papok mutogassák fel neki, ő civilként akart elvegyülni a lengyelek tömegében, meglesni őket... Amikor a plébános ide került, nem berzenkedett, hogy ez csak egy kis porfészek, a lelke tele volt apró, gőgös reménnyel, hogy itt, ezen a trágyadombszagú, meleg tej illatú világban ő igenis tenni fog valami rendkívülit. Falu állt a templom körül. Egy kis templomból, ami teljesen leromlott, a püspök engedelmével leszereltette az orgonát, és elhozta ide. A torony alatt akadt hely bőven a fújtatóval működő, régi hangszernek, Aradról kihozott egy zongorahangolót, aki felszerelte, s utána azt mondta, ez egy patinás hangszer, mert a billentyűket elefántcsonttal fedték be. Jalgóczy Ilke, a mészáros lánya vállalta, hogy ő majd játszik rajta, ellenszolgáltatás nélkül. És így lőn. A püspök macskájával az ölében hallgatta a kispapot, aki tudott lelkesedni egy öreg, kivénhedt hangszerért. A püspök a végén csak megkérdezte, és mitül jó magának ez az orgona? A plébános azt felelte, hogy emeli a hívők áhítatát, ha zenét hallgatnak, ha énekelnek. A grófok mindvégig patronálták a templomot, ők festettek oltárképeket a keresztre feszített Krisztusról, a lábánál álló Szűz Máriáról, aztán egy olaszországi útjáról Blanka grófnő Mária-szobrot hozott, karján a gyerek Jézussal. A szobrot hársfából faragta egy ismeretlen, olasz dilettáns, az arcokat natúrban hagyta, Mária ruháját pasztellkékre festette, a Kisjézus viszont pucér maradt. Blanka grófnőt ott temették el a templom falában, ahol az adomány állt. A szobor talapzatánál a plébános néha kusza, hibás helyesírással írott levélkéket talált. A népek elolvasták egymás leveleit, így elterjedt, hogy a Mária szobornak van füle.

Golyvás Erzsi néni halkan kopogtatott, és választ se várva rögvest kinyitotta az ajtót, egyik karján a fehérnemű, a hosszú szárú zokni, a fűzős cipő, a másikon a nadrág meg a reverenda.

– Hát én összeszedtem mindent... – és ácsorgott a küszöbön.

– Tegye le a székre és nyissa ki a templomajtót...

– Kinyithatom. És akkor mi legyen ebédre...?

A plébános megszokta, hogy az öreg nő érdeklődik a menüről. A fiatal férfi nem volt pákosztos, szerette a szinte kolostori, egyszerű étkeket, a böjtös ízeket. Az anyja, otthon, hét közben holmi híg leveseket laskával és csupasz főzelékeket hozott össze, pénteken főtt tésztát tett az asztalra, hús csak vasárnap volt ebédre, mert nem volt jégszekrényük, vasárnap este aztán feladták a déli maradékot. Anélkül, hogy megfordult volna, hogy az öreg nőre nézzen, odavágta:

– Csuszpász legyen...

Golyvás Erzsi néni állt a küszöb előtt, és jelentette:

– A népek hoznak ezt, amazt, van a kertjükben...

Ezt a plébános sose kommentálta, nem köszönte meg senkinek, az adakozást tudomásul vette. Azt is észrevette, hogy időnként a pincéből eltűntek a zöldségek, a krumpli, a hagyma. Az öreg nő sovány, boldogtalan lánya szépen hazavitte. Őket is eltartotta a plébános. A pap ezért csöppet se haragudott.

A fiatal férfi hallotta, hogy az öregaszszony becsukta az ajtót, és puha talpú papucsában a konyha felé kanyarodott. Ezt is szerette Golyvás Erzsi néniben, hogy sose idegesítette, halkan közlekedett a házban, és nem használta a fürdőszobát, minden este a konyhában mosakodott meg tetőtől talpig. A plébános érzékeny volt az orrfacsarintó szagokra, ám az öreg nő szagtalan volt.

A plébános arra gondolt, a breviáriumot kellene olvasnia, de az a szép francia könyv, amit a püspök ajándékozott neki, csak betűk halmaza, s az ő lelke telve volt önkereséssel, egészen az önelvesztésig. Sokszor eszébe jut, amit Szent Ágoston írt: „Istenem, hadd ismerjem meg önmagamat, hogy megismerjelek Téged." Ezotéria nélkül nincs helyünk a világban. Ez a poros-pohos világ hétköznapok tömkelege, őneki fontos tudnia, hogy mi fán terem. A plébános, amikor elment a Csesztohovai Szűzhöz, s utána, amikor hazatért, már egyáltalán nem az volt, aki innen elment; az ázsiai gének mellett már ott volt benne Közép-Európa hite s annak a szent helynek a levegője. Már tapasztalata volt az enyhe neurózisról s a szenvedésről, amivel ott szembesült, ahol a zarándokok a saját anyanyelvükön szólították meg a Csodatevőt. Még csak ez volt egy valódi hangzavar, de senki nem ment a másik ember idegeire; ő kénytelen volt a saját anyanyelvén szólni, tehát magyarul a Csodatevőhöz. Addig nézte a szobrot, amíg végre meglátta az aurát a feje fölött, az egész teste körül, a fény csak úgy vibrált ott. A fennhangon kéricskélő népek ezt egyáltalán nem vehették észre, mert túlontúl el voltak foglalva a kéricskélésükkel, a saját önös gondjaikkal. Csesztohovában egyedül a plébános nem követelt magának semmit. S a plébános, ahogyan ott térdepelt a Csesztohovai Szűz előtt, már érezte az emberi lét törésvonalait. Egy fiatal nő odafordult hozzá és angolul kérdezte, maga mit gondol, megadja? Hibás angolsággal beszélt és a plébános körülbelül ugyanazon a színvonalon válaszolt, de hiszen én nem kértem tőle semmit... A szőke hajú nő lépett egyet hátra, válaszolni akart az ismeretlen férfinak, s azt bökte ki: Maga nem egészen normális. A plébános teljesen elmerült a szobor öltözékének a csodálatában. Több rend ruha is volt rajta, s ezért a fej kicsinek tűnt. A többrendbéli ruházathoz képest volt az. Csodálta a szőke hajú nőket, mindegyik fején fehér batiszt vagy csipkekendő. Ez valahogy egybemosta az arcokat, a fehér bőrű arcokat, mintha nem lenne köztük különbség.

Elment a temetők egyikébe is. A nagy kápolnában megszemlélésre kitett halottak valamennyien fehér inget viseltek. Ez valahogy hasonlított a keresztelői inghez, ami ott volt a holt lábánál. A szertartás a temetéseken latinul folyt, gyászbeszédet nem kértek és nem tűrtek meg. A Csesztohovai Szűz szobránál jutott eszébe, hogy az ő falujában a bakfis lányok farmernadrágban jönnek misére, de úgy, hogy kilátszik a köldökük s a beléje fűzött aranygyűrű. A plébános erre próbált utalni a prédikációiban, de süket fülekre talált. Ott, Csesztohovában érett meg benne a gondolat, hogy otthon inget varrat a Kisjézusnak, ennyi pucérság láttán tennie kell valamit, adnia Istennek valamit. Egy szép kis selyeminget. Ettől az elhatározástól feltöltődve tért haza Lengyelországból. Ott, lengyel földön volt az első istenélménye, ahogy a csodatevő szobornál, kissé távolabb tőle, térdelt valaki, s vállára tette a kezét, érezte, hogy kéz, mert súlya volt. Amikor Isten adott neki valamit, arról ő, az elkötelezett férfi nem tehetett, a pláne akkor ütött be, amikor ő adni akart Istennek valamit, visszadobta a labdát Istennek. Azt ismételgette, adok, adok, adok... A szó a dolgok eredeti állapota, mondja János apostol nyomán Hamvas Béla. S ez az elhatározás időtlen boldogságot hozott a lelkébe, világosságot gyújtott ott, mert a magyar különbséget tesz

>>>>> *folytatás a 8. oldalon*

>>>>> *folytatás a 7. oldalról*

világosság és fény között; fényt te tudsz gyújtani, de a világosság eredete belső valami.

Miután a plébános megfürdött és reverendát vett fel, valaki halkan kopogtatott az ajtón. Az ajtó kinyílt és a sekrestyés szőke, bodor hajú feje „nyomult be". Szinte suttogta:

– Dicsértessék!

A pap azt kérdezte:

– Hát mi van?

A sekrestyés végre belépett.

– A patkányok megint megrágták a fújtatót.

A plébános felcsattant:

– Hát ez meg hogy lehetséges!? Gyuri testvér, nem kértem magát, hogy a falon minden lyukat fehércementtel tömjön be?

A Gyuri névre hallgató parasztfiú lehajtott fejjel ott toporgott kopott, kissé kihízott öltönyében.

– Hiszen betömtem én a lyukakat, de a pockok lentről felmásznak, jönnek felfelé a lépcsőkön. Az egész falu el van árasztva a pockoktól. A nagy szárazság miatt van.

A paplakban ételszag terjengett, Golyvás Erzsi néni hagymát pirított a konyhában, és a szag az ajtók alatt áradt be. A plébános kiadta:

– Maga, Gyuri, menjen el a suszterhez és rendelje ide, jöjjön a görbe tűjével és foltozza meg a fújtatót, érti?

Gyuri, a sekrestyés igazolta, hogy nem süket.

– Értem, kérem, hogyne érteném, de a suszter mindig pofákat vág, húzza a száját, olyan csúnyán csinál.

A plébános felcsattant:

– Mit mond?

A sekrestyés kissé felemelte a hangját:

– Azaz, hogy nem mond semmit, de olyan rondán mozgatja a száját, hogy én értsek belőle.

A pap legyintett.

– Maga egyáltalán ne törődjön a suszter mimikájával.

– Mijével? Bocsánat, de én nem értem.

A pap felnevetett, s amit mondott, az már nem őszinteség volt, hanem bódító nyíltság:

– A mimika az, amikor figurázunk a képes felünkkel, szóval grimaszolunk.

– Ja, most már értem, de én nem koppinthatok a suszter orrára, mert ő sose nyilatkozik meg.

A pap kezdte türelmét veszteni, azt tanácsolta:

– Maga, Gyuri, lépjen fel, az öreg tisztelje magát meg a templomot, azt a kis egyházi adót is nehezen teszi le az asztalra. Bezzeg Franciaországban, Németországban ez nem így megy, ott a keresetük húsz százaléka az egyházi adó. Na, menjen, menjen Isten hírével a suszterhez. A gyerekek mise alatt megdolgozzák majd a fújtatót, de ha az lyukas, az orgona nem szól. A suszter még ma délután itt legyen a templomban.

Amikor a plébános magára maradt, összegyűjtötte a szennyesét és kivitte a mosógépbe, meg akart szabadulni az út porától.

Golyvás Erzsi néni menten a fürdőszobában termett a mosóporral.

– Menjen, plébános úr, menjen, majd én intézem a nagymosást. Ma a gyümölcsösben lehet teregetni, ott majd alaposan átfújja a szél.

A plébános leült az ormótlanul nagy konyhaasztal mellé, ahol már meg volt terítve, s a tányérok előtt friss, piros retek, tavaszi retek és erős paprika.

Az öreg nő csak úgy az asztalra csúsztatta a vaslábost, amit az apáca anyjától örökölt.

A plébános belenézett a lábasba, a színe és az állaga láttán képtelen volt eldönteni és kideríteni, hogy ez ugyan mi lehet, a szaga kissé ecetes volt, savanykás.

– Ez meg micsoda, Erzsi néni?

Az öreg nő leült, szemben a pappal, de azért tisztes távolságban tőle.

– Ez, kérem, tökfőzelék.

– Jó, jó, de látok benne zöld leveleket, azok mifélék?

Golyvás Erzsi néni röhintett:

– Hát, kérem, én belevagdaltam a retek zöld levelét, hogy ne vesszen kárba.

Amíg csendben kanalazták a kissé híg ételt, hallották, hogy a sekrestyés fát hasogat a fáskamra előtt.

Golyvás Erzsi néni tudta az illemet, egészen halkan megkérdezte:

– Adhatok egy tál ételt a sekrestyésnek is?

– Adjon, egész nyugodtan adjon, van bőven főzelék.

Az öreg nő sose ültette volna le a sekrestyést az asztal mellé, volt a verandán egy kis asztal, oda tette a tányért meg a kenyeret, neki viszont retket már nem osztott.

Sekrestyés Gyuri, aki minden idegszálával a házbeli mozgásokra figyelt, látta az öreg nő alakját a folyosón bolyongani. Rögtön felhagyott a faaprítással, s a gangon termett. A sekrestyés az államtól kapott fizetést, ebédről soha nem esett szó közöttük, de magában elismerte, van ezekben a paplakbeliekben jóérzés. Az anyja otthon már nem is kínálja ebéddel. A faluban mindenki tudta, hogy Sekrestyés Gyurit a pap eteti. Igaz, hogy csak kint, a gangon, de ennek nincs semmi jelentősége; a fiatalemberben benne van a reménytelenség félelme.

Ebéd után a plébános az utca végében lévő paplaktól elindult a templomba. Idejövetele után gyakran megtette ezt az utat. Felmászott a templomtoronyba, és végignézett a faluján. Látta a kertjét is, ami gyümölcsös volt, de oldalt szép, magyar iharfák szegélyezték. A papnak olyan képzete támadt, hogy innen, a toronyból közelebb van az éghez, karnyújtásnyira az Atyaistentől. Rálátása nyílt a másvilág előszobájára. Csak itt ücsörögve érezte azt, hogy az Isten élő valaki, de ezt mélységesen titokban tartotta. Ez egy akkora titok volt, mint a gyónástitkok, amit se a püspökének, se Oláh Tibor főesperesnek – aki ott székelt az aradi Minoritáknál – nem merte volna bevallani.

A plébános a sekrestyéből bement a főoltár elé, és térdet hajtott. A csuszpájsztól eltömött sekrestyés Gyuri előtt nagy halom virág, a nők amint látták, hogy nyitva a templomajtó, máris hozták a virágokat. A főoltár és oltár feldíszítése rá hárult. Néha a parókiáról bejött Golyvás Erzsi néni, női szemmel mustrálta a templom belsejét, de sose mondott semmit. A plébános ebben a kora délutáni órában csöndesen bólogatott, és nagyon halkan azt mondta:

– Úgy, úgy, tegyen aszpirint a vázákba, az elveszi a virágszárak odőrjét.

Sekrestyés Gyuri babrált a virágokkal, és azt mondta:

– Tudom én aztat, plébános úr, nem először csinálom.

A plébános újból térdet hajtott a főoltár előtt, és léptei kongtak, ahogyan átment a templomhajón. Keskeny, spirális lépcsősor vitt fel a toronyba, ahol az orgona állt, kissé szűkös volt a hely, de azért jól elfért az a néhány fiú és lány, akik önszorgalomból énekeltek. A fújtatás mise alatt Szattler Gyuri feladata volt, úgyis, mint Golyvás Erzsi néni unokája, aki a patikában volt laboráns és mindenes.

A plébános kinyitotta a két ablakszárnyat. Minden étkezés után nagy, álmos üresség bírja le, de ő nem lép az ágya közelébe, fél tőle. Felmegy a templomtoronyba. Ez az improvizáció mindig megnyugtatta. Szüksége van erre a világra való rálátásra, hiszen a háza csendje jólétről tanúskodik, ezt az egyik apáca hagyta rá az egyházra, sok évvel ezelőtt, mivel az apácákra nem hagyhatta volna, de a zárdára se, mert az elidegenítette tőle a leányát. Az azért később kiszivárgott, hogy az apácák főnökasszonyának fájt a foga rá, mert ide telepíthették volna a tüdőbeteg apácákat. Az öreg hölgy azt üzente nekik, hogy „ti abból nem esztek".

A plébános, ahogyan ácsorog a toronyablaknál, érzi, hogy igenis fogékony az apró örömökre, hiszen ez jelenti a hétköznapokat. Hannah Arendt óta szokás beszélni a rossz banalitásáról, mert ez szürkíti le az emberek óráit ártatlanságunk elvesztése óta. Nincs megismerés képzelőerő nélkül. (Kant) A papban volt fantázia bőven.

A toronyból kibámészkodó plébános szája szélén mosoly. Fentről, a toronyból néz-

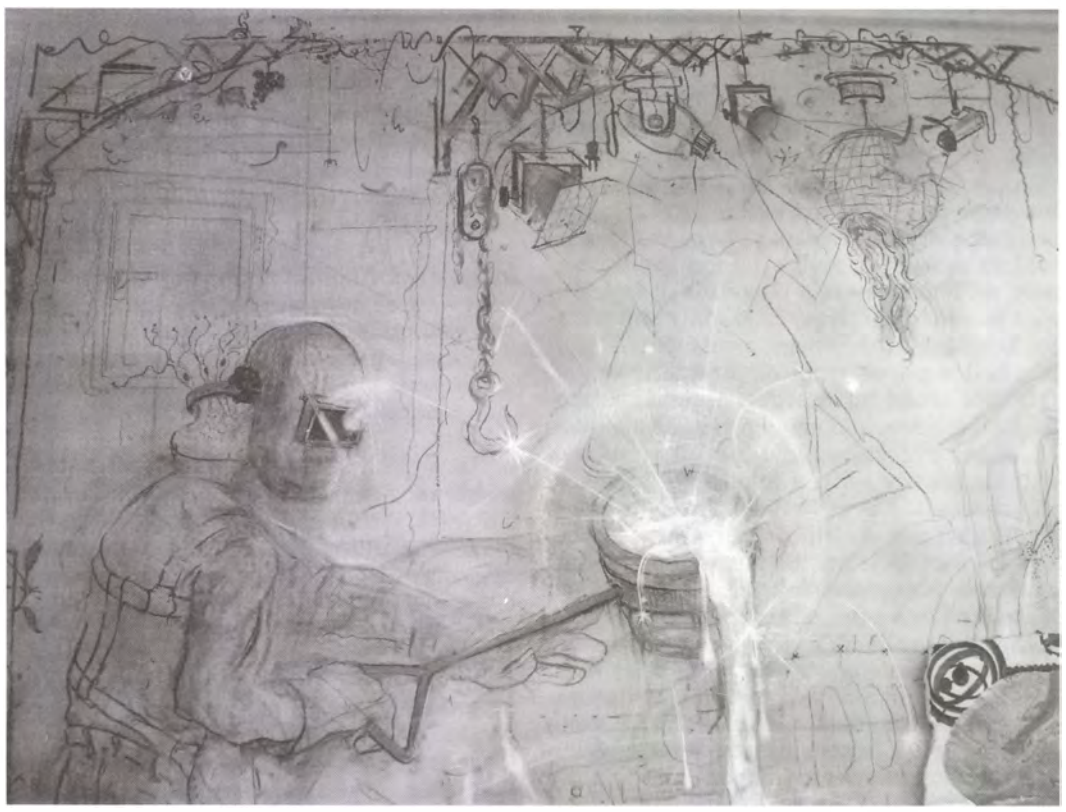

ve a házak csöndesen simulnak egymáshoz. A templomtoronyból a közel és a távol egyet jelentett.

Európa árnyékában, itt, a Kárpátok hajlatában áll ez az egész falu, öreg falu, ahol maga az élet is öreg volt. A pap nem mondott se igent, se nemet erre a földrajzi betájolásra. Marx, a filozófus Isten helyébe tolta magát. Luther alapkérdése az volt, vajon találok-e egy irgalmas Istent? Ezen a délutánon a plébános kérdése emigyen hangzott, ha ő inget ad a Kisjézusra, talál-e Istentől való irgalmat, ami őt itt, a templomtoronyban érné utol.

A gyónók, amikor ott lent a gyóntatószékhez járulnak, mintha a pucér, kissé banális valójukat mutogatnák; a plébános néha lenézte őket, mert jól tudta, hogy ezek a gyónó lelkek a nagy indulatokat elhallgatják, ők a tízparancsolat alapján tesznek vallomást, de hol vagyunk mi attól most, a XXI. században? Az alaptípusok jelen vannak, vérbő ösztönlények. Minden nagyság kicsiség. (Weöres Sándor) Döbbent öregasszonyok gyónnak, a haláltól való félelmüket sorolják el, emlékeiket a fiatalságról, s a régi bűnök nem múltak el róluk, hurcolták egy életen át. A plébános sokszor Apollinaire-re gondolt, én vagyok az, aki ismeri a többit. A legunalmasabban a szexről a fiatal lányok gyónnak, mert nekik a szex természetes dolog, nem vétek a 6. parancsolat ellen.

Fiatal kora ellenére a plébános tudta, hogy nem kizárólag Isten a hibás mindazért, ami az emberrel történik. Miben hasonlítanak az emberek egymásra? A könnyek ízében.

A plébános hallja, hogy a lépcsőkön megindult feléje a suszter, a lábfején holmi dudorok nőttek, s ezért húzta a lábát. A plébános sose merte tőle megkérdezni, hogy tulajdonképpen mi a baja. A suszter mindig kötött mellényben járt, az arcáról nem rítt le a kora, mert mindig sápadt volt. Tudta, hogy ebben a kora délutáni órában a papot biztosan itt találja, kedvenc bámészkodási helyén, s ezt el is terjesztette szegényember-kliensei között, s azokból volt néki bőven, mert itt nem unnak rá a cipőkre, addig javíttatják, amíg egészen lemállik a lábukról, ráadásul ezeknek a lábbeliknek szaga is volt.

– Dicsértessék! – köszönt a suszter, s választ se várva folytatta – Hát már megint ide pofátlankodtak a pockok?

A plébános rábólintott, s a suszter szemrevételezte az orgona fújtatóját. Maga elé beszélt:

– Hogy a slóg üsse meg őket, ezt, kérem, most szépen meg kell foltoznom.

A pap aggályoskodott:

– És egyáltalán van magánál foltnak való bőr?

A suszter a fából ácsolt ládájára mutatott, amit mindig magánál hordott.

– Van itt kérem szépen minden. – A suszter petyhüdt arcán, a ráncokban izzadtság gyöngyözött. Letérdepelt a fújtató mellé, és munkába fogott.

A plébános csak ott ácsorgott a suszter mögött, és beszélt, beszélt az öregnek, tette mindezt olvadó szemekkel, s közben azt leste, ahogyan a suszter döfköd árjával. Azt is elmondta neki, hogy a Kisjézust ingbe öltözteti.

A suszter bólogatott, s egy nap múlva a titok már nem volt többé titok, a suszter faluvá kürtölte.

A plébános a templomból a Jalgóczy-féle házhoz tartott, ott ivott teát délután ötkor Jalgóczy Ilikével minden áldott nap. Az elhízott Ilikében, az öreglányban, sosem látta meg a nőt. A falu jobb családjai ide küldték gyermekeiket zongoraórára. A pap kételkedett abban, hogy ezek az ártatlanok valaha is megtanulták produkálni magukat ezen a hangszeren, de idejárni azért „rang" volt. Na és Jalgóczy Ilike behozta ezeket az ártatlanokat a templomba is, az orgona mellett ők voltak a kórus, a pap szerette ezeket a gyerekhangokat, mintha szeráfok és kerubok énekeltek volna.

Jalgóczy hentes volt, a háza elegáns, majdnem városi lak volt, még a virágoskertre nyíló teraszt is fűtötték. A teához az asztal már megterítve, soha tésztát nem hoztak be, csak teát szervíroztak. Ilike a paptól tudta, hogy nála szerzetesi háztartást vezetnek, este feladják a déli maradék csuszpájszt, egy csésze oltott tejet, karéjnyi kenyérrel.

Ilike, az öreglány, a fehérre festett padon ült, rámosolygott a plébánosra.

– Hát maga jól kimaradt, merre járt?

A pap könnyedén, elegánsan leült.

– Csak úgy járogattam, halásztam. – A meg nem élt utazás lehetőségét csak hazugsággal lehetett elütni. A plébános műveltségszerkezete a katolicizmusból fakadt, jól ismeri a katolikus liturgiát, de keveset tud a görög mitológiáról. Az általa imádott II. János Pál pápa járt Csesztohovában, és gyakran beszélt is róla, ez volt a plébános kiindulópontja. Minden székesegyháznak van varázsa, s ezt ő alaposan megtapasztalta. A vonatból vad tájakat látott, fákat, bozontos mezőket, távolban pislákoló fényű házakat.

Jalgóczy Ilike kitöltötte a teát, arra gondolt, hogy a plébános bár egy képeslapot feladhatott volna, de ezt nem tette szóvá.

A plébános in medias res belevágott:

– Ilike, maga biztosan ismer egy jó varrónőt.

Az öreglány mérlegelő hallgatás végén kibökte:

– Fehérneműt akar varratni?

A pap legyintett.

– Ezt az anyám intézi nekem, ő ügyesen varrogat.

– Hát akkor?

A pap kissé hátradőlt a fonott fotelban; mit is csináljon most, élje vagy csak szemlélje az életet, legjobb lesz, ha rátér a tárgyra.

– Arra gondoltam, hogy a Mária szobor Kisjézusára inget varratok, valami szép, fehér selyeminget.

Jalgóczy Ilike itta a teáját, amit egyáltalán nem kívánt, de a napszakhoz igazodva innia kellett.

– Évekig jó volt úgy, ahogyan volt. Ahogyan a szobrász komponálta.

– Ez így igaz, de ahogyan elnézem a templomban azokat a pucér hasú lányokat, úgy érzem, nekem az orrukra kell koppintanom azzal, hogy inget varratok a Kisjézusra.

Jalgóczy Ilike szokásától eltérően kissé pimaszkodott:

– Már ne haragudjon, de magát, mint férfit a lányok pucér hasa felizgatja?

A plébános felcsattant:

– Nem, szó sincs ilyesmiről, én már tudom, hogy a férfit nem a nő győzi le, hanem önmaga, mi, papok be vagyunk oltva a szüzességi fogadalommal.

Jalgóczy Ilike bólogatott.

– Értem én ezt, de nem értek vele egyet, a testnek vannak öntörvényei, a zsigerek az agyunktól függetlenül működnek, ám itt és most arról van szó, hogy a papoknak el kell fogadniuk a kész és feltálalt igazságokat.

A plébános arra gondolt, hogy a verizmus a mindennapi élet szabályai szerint működik. Ezt hozta az öreglány tudtára:

– Én adni akarok valamit Istennek, egy inget, hát nem érti, hogy ennek semmi köze az egyház dogmáihoz?!

Az öreglány rábólintott.

– Az állomás pénztárosának a felesége szépen varr, nekünk is ő dolgozik – s újból valami olyasmit mondott, ami a női intimitást érinti –, fehérneműt, finom batisztból csak nála rendelünk. – S egy lépéssel még tovább ment az önleleplezésben. – Mi nem viselünk műanyag alsóneműt, nem szép és nem is egészséges.

A plébános búzaszőke haja tövéig elpirult, ezen a napon egyfolytában olyan témákat érintettek, amelyekről eddig sose esett szó közöttük. Az arcára kiült az elutasítás.

– Ilike úgy gondolja, hogy az a varrónő elvállalná a Kisjézus ingét?

– Hát ha a keresztelői ingeket is ő fabrikálja, miért ne vállalná? Én majd felhívom telefonon és bejelentem, hogy a plébános úr fel fogja keresni. Jó lesz így?

A plébános szinte kitépte magát a nádfotelből, mert ezen a napon úgy közeledtek egymáshoz, mint még soha. A pap az öreglány ruhája alá látott, oda, ahol batiszt ing és bugyi fedi a még nőies testet.

Amíg a plébános hazafelé tartott, arra a következtetésre jutott, jó néhány napig el fogja kerülni a Jalgóczy házat, nem szabad ezt a nőt közel eresztenie magához. A plébánosban volt valami láthatatlan energia, ami segített neki határokat vonni maga és az emberek közé. Cioran, a román filozófus mondta, jól érzem magamat a saját romjaimon. Egy papnak az életstílusa olyan kell legyen, hogy tartsa a távolságot maga és a hívői között.

A paplak kertjében Golyvás Erzsi néni kosárba szedte össze a kimosott és megszáradt ruhákat, amelyeket ő a mai napig sose látott, mert ezek a plébános civil életéből valók. Ő csak a reverendát látta eddig a napig.

Este hétkor, de pontosan hétkor adta fel a házvezetőnő a vacsorát. A pap jóízűen evett, de nem volt nagyevő. Most is ott volt az asztalon a lábas a déli főzelékkel, egy nagy bögrében az oltott-tej, meg a szelet kenyér. Házikenyér volt, hetente egyszer sütöttek. Ezt úgy fogta fel a plébános, mintha desszertet fogyasztana, nagy élvezettel rágcsálta a piros kenyérhéjat. A kolostorban is házikenyeret adnak fel az asztalra. Ha a pap vacsorára vágyott, az a házikenyér miatt volt.

Vacsora után a plébános térdre bukott az ágy előtt, könyöke az ágydeszkán. Félt álombeli önmagától, egyenesen frásza volt tőle, mert benne két ember lakozott, a nappali pap és az éjszakai ösztönlény, akinek elég gyakran volt magömlése. Az embernek van éjszakai és nappali esze. (Mikszáth Kálmán) Harmincöt éves és a férfiassága feszt ágaskodik. Ő álmában vét a 6. parancsolat ellen. Reggelente szépen kimossa a pizsamanadrágját és odateríti a kertbe, a bokrokra. A nap át kell hogy süsse jó alaposan. Golyvás Erzsi néni lehajtott fejjel járkált a kimosott ruhadarab előtt. Az öreg nő sejtette, hogy a papnak iszonya van az ágyától... A pap Bubicskó atyának, radnai gyóntatójának mindezt részletesen kiteregette, a szégyenéből semmit se hallgatott el. Az atya mozdulatlanul ült a széken, a fiatal pap előtte térdepelt, s az atya azt hajtogatta, de hiszen emberek vagyunk, emberek... A térdeplő, az alázatos plébános felhorkant, hogyhogy emberek, hát akkor az álomban átélt magömlés nem vétek? Még jó, hogy évente kétszer gyónt. Feloldozást kapott, és Rubincsó atya a lelkére kötötte, adhat magának önfeloldozást. Emberek vagyunk a reverenda alatt is.

(Folytatása következő számunkban)

243. Km

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt

FARCZÁDI ALI

Petra megszelídítése

az almafa alatt
egyszerű szavaktól virágzik a mező.
pár tegnap óta figyelem ahogy
pipacsok lopóznak hajadba.
kevesebbet tudok mint illene
de abban biztos vagyok
világosság vagy
a legelső nap találmánya
petraleumlámpa fényben táncoló mafla gyermek.
térdeid templomot rejtenek
itt minden bűnömért Apa megbocsájtana
itt megbocsájt Anna
hozsanna!
maradj.
várd meg a szaxofonszólót dobokat tapsot gyertyaoltást
mikor arany csepeg be a réseken
tábortűz vagy s körülötte tarka indiánok
pipacskoronás indie lányok
templomodba járnék úrvacsorát enni.
a kalász csendjében
kezed kifűzi mellkasom.
idebent keringenek a kisherceg bolygói
utazzunk el mindenikre
kerekek alatt gördül a világ
jégerben jegelt jägert szopogató hipszter lányka
vékony lábnyomod a szélvédőn.
csak mesélj és nevess
míg templomodba érünk
hol almát szakítasz a fáról
hol pipacsokat nevelünk a búzatábla ajkán
mind hajadba lopjam
mert most már felelős vagyok érted.

titkokat suttog a combja

amikor Petra meglátogat
kettőnkre tágul a minden;
ez így pont elég.
hajam szétfésüli ujjait
állam combja csipkéit keresi
titkokat suttog
mikor fülem rátapasztom
és kér 'maradj míg a csipkebokor leég'
vékony ajka biblialap
mikor olvasom
Petra szemet huny hibáim alatt
ujjaival megkoronáz
én királynővé kenem
remegő lába palást hátamon;
ez így pont elég.
a vers ima Petra az ámen
a tegnap szeplőtlen a ma hárem
térde átölel és verseket suttog
azt mondja 'a rím hazug a rím zsúfol a rím hűtlen
nyelj le egy könyvtárat mielőtt írsz
zárd falba giocondat mielőtt írsz
szeress egy vénuszt mielőtt írsz
holnap a legjobb leszel Bajnok
ma még nem'
nem kétlem;
ez így pont elég.

Petra örök

a kezdet és a vég a padláson.
a karácsonyt összecsomagoltuk és
a húsvét mellé vittük
idénre elég volt
jövőben újra boldog lesz.
talán.
élni nem tanítottak
hát habzsolom
és hamarabb elfogy mint megunnám temploma ívét
tévedtem de minden hív vét
csak Gyermek tiszta.
és Petra.
templomában biztonság van
itt előbb feltámaszt
majd kissé meghalok
mikor lábujjhegyen tipeg rajtam.
talán csak Petra örök
ez így pont elég
pedig soha nem volt még
de lesz de
lesz de lesz
mert tőle roskadozik minden zseb ránc rekesz

ROBOZ GÁBOR

Magát adta

Nem olyan rég úgymondván megfogant bennem egy balsejtelem. Azt gondolom, ezt így szokás szépen mondani.

Csak úgy eszembe ötlött, hogy talán nem olyan sokára vége a dalnak. De végleg vége. Na, és ezért elhatároztam magam, hogy írok néhány sort. Leírom magam.

Beültem ide, rendeltem magamnak egy férfias fröccsöt. Kerítettem lapot. Tollam volt. Mindig van, mert néha felsóhajt bennem a szó, mint hűvös erdő mélyi csendben a lágy szél.

Néha így jutnak eszembe a dolgok. Lapom is szokott lenni, csak most teleírtam a lányoknak, akik jöttek ma ide szórakázni. Írtam nekik verseket a sugárzóan selymes bőrükről meg a kecses keblükről. Majd felfaltak. Úgy értem, odáig voltak értem.

Mondják, hogy milyen nagy dolog ez, már verseket körmölni, de szerintem nem. Mármint azt mondják errefelé, hogy jó vagyok, ami jó érzés, de azért nem tudom, hogy olyan jó vagyok-e. Rovom a sorokat olykor, kinyitom a lelkemet, de azért nem az van, hogy rólam fognak tanulni az iskolába.

Tehát ott tartottam, hogy most körmölök pár sort. Nem mondom, jobb lett volna, ha valaki más hív meg egy adag szeszre, de nem szabad tehetetlennek lenni. Telhetetlennek.

Szóval mivel van ez a balsejtelmem, hogy hamarosan záróra, írok kicsit, és azt szeretném, hogy olvassák fel ezt az én temetésemen.

Mármint ezt olvassák fel és ne mást. Nem vágyom arra, hogy mindenféle idegenek soraival búcsúsztassanak, ha egyszer tudok írni magam is. Azt akarom, hogy ezt olvassák fel és ettől szoruljon össze a férfiak torka. Tudom, hogy összse fog. Meg ettől lábadjon könnybe a nők meg a lányok szeme. Tudom, hogy könnybe fog. Életemben is el tudtam csavarni a szavaimmal a fejüket, pláne holtomban.

Igaz is, még a lányokról annyit, hogy néha vagy gyakran ők is meghívnak ám erre, arra. Van, mikor pár kedves rímért, van, mikor csak úgy, nem is tudom, mért.

Egyiknek-másiknak azt is mondom, hogy én amúgy nagy kan vagyok. Már hogy úgymondván amorozó, akit körbedonganak az asszonyok és olykor a lányok. Hogy csak akkor alszom egyedül, mikor egyedül akarok aludni. Hogy a más helyek utcáin nehéz úgy végigmennem, hogy ne akaszkodna a nyakamba hölgykoszorú. Én meg, lehet tüzes vérű, meg szerény fajta, nem bánom. Fő, hogy jól érezzem magamat a társaságában és általában véve jól érzem magamat bennük. Mármint a társaságukban. Néha van az úgy, hogy egyenesen letámadnak és olyankor, ugye, nincs mese, nem lehet megfutamodni. Ez nem mondom, hogy mindig könnyű, de én azt tanultam az életről, hogy sose könnyű, és mit lehet mit tenni, ilyen egy olyan férfinak, akit falnak a nők.

De nem lettem amorozó.

Ezt így őszintén leírom, mert, ha már így mindjárt alulról szagolom, akár lehetek őszinte is. Ha már így alakult.

Én amúgy csak egy ütődött fanyűvő vagyok. Ezt csinálom. Kimegyek a rengetegbe és viszem a fejszémet. Aztán egész nap hasítok. Nem rossz munka ez, csak szeretni kell. Már hogy a hasogatást. Mert egyébként elég monoton, úgymondván. De zavartalan, engem napközben senki se háborgat. Csak csapok. Újra és újra. Olykor hallgatom a madarak fennséges énekét. Máskor én danolászom, bár ez ritka, mert kicsit szégyellős vagyok, már a hangommal. Az nekem nincs jó, a tollat forgatni jobban tudom.

Olykor egyeseknek azt is mondom, hogy igen, író vagyok és gyakorta írok. Van, amikor kapok érte valamit, és van, amikor nem kapok érte semmit. Hogy az itteni könyvtárban van egy polc, amin az én könyveim tülekednek. Mesélek arról is, hogy szokták kérni tőlem a boltban, hogy írjam alá a keresztrejtvényjüket. Vagy amit odaadnak. Szeretettel megteszem, mert szeretem, hogy szeretnek. Mondom azt is, hogy esetenként elbandukolok más helyekre és ott is nagy örömmel fogadnak. Körbeállnak és kérdeznek. Hogy milyen az, történeteket kiötölni. Ilyenkor szívesen beszélek a fortélyaimról. A televíziót viszont kerülöm, károsnak tartom, nem mutatkozom benne. Hogy inkább megmaradok itt, azok között, akik ismernek, szeretnek és tisztelik bennem az írót.

Viszont nem lettem író.

Szóval, mikor megéhezem, visszacsámborgok az otthonomba vagy megeszem, amit vittem. Nekem senki sem csomagol azóta, hogy a drága jó aszonyom lelke itthagyot. Belecsapott a villám az életembe.

Cudar ez, én nem értek semmit se, de felkelni azt muszáj. Fel kell kelni és ki kell menni és be kell rúgni. Csak néha persze, nem ám mindig, de én úgy tapasztalom, hogy akkor jó. Már, ha beleng a cefreszag és csúszik a torkomba a szesz. Ilyenkor nem jut eszembe, hogy mikor a drága jó aszonyomat ott találtam a tornác mögött, akkor mit éreztem. Mer az épp elégszer eszembe jut, néha főleg, mikor nagy a csend a tölgyek meg lucok között. Olyankor csak a magány van, semmi más.

Na, de nem akarok panaszkodni, főleg mer kedvemre való most a zene, és szerintem ez most egy olyan este, mikor italt is kapok és nőt is. Mert például az a szép bőrű karcsúság a sarokban nagyon néz. Le merem fogadni, hogy ha írok neki arról, hogy a nevetése olyan, mint a fülemüle dala, meg írok még mást is, akkor hazavihetem.

Jó múltkorjában egy itteni úriember megkérdezte tőlem, hogy miért játszom én itt az agyam a verseimmel. Nem értettem, mire céloz, montam is neki. Már hogy itt játszok. Mert nem arról van szó, hogy játszom, hanem, hogy ezt csinálnom kell.

Tudom én, hogy félnótás vagyok. Tökfilkó. De nem semmirekellő. Már az egyik iskolás tanárnőm is megmondta, hogy milyen derék, szorgalmas nebuló vagyok. Megcsipkedtem néha a lányok fenekét, az igaz, de a leckét mindig megírtam. Lehet, hogy most rám nézve ezt nem lehet elhinni, de igen, még plussz fogalmazást is írtam olykor.

Következésképpen, aki azt mondja rám, hogy játszom, az téved.

Szóval nem lettem költő.

Nem tudom, miért, talán mert így alakult. Volt viszont egy versmondó verseny az iskolában, ahol nagyon sokan megtapsoltak. Emlékszem, milyen arcokat vágtak. Úgymondván sugárzottak az örömtől. És az volt az érdekes az egészben, hogy mikor kimondtam az utolsó sorokat és elhallgattam, és mindenki, az egész hallgatóság hallgatott, akkor különös gondolatom támadt. Hogy ennek az eseménynek nemsokára vége, és akkor utána nem lesz itt a teremben sem én sem senki más, és egy idő után, talán már a terem sem lesz, meg az épület sem, meg semmi sem. Hogy igazándiból minden csak egy ideig van, és aztán már nincs és nem is lesz többé.

Nem tudom, hogy honnan gondoltam erre vagy miért. Olykor furán is néznek rám mifelénk. Már az emberek. Hogy mennyire ütődött vagyok és milyen furákat beszélek néha. Én meg csak mondom, hogy hát működik a szürkeállományom és kész. Használom, nincs abban semmi rossz.

De hogy minek dévánkozok én annyit, mondják sokan. Én erre azt szoktam mondani, hogy az erdő néma és mi-

kor megül a csend, énnekem támadnak bizonyosfajta gondolataim. Nem lehet egész álló nap csak hasogatni, abba belegárgyul az ember. Már úgy értem, hogy egész álló nap hasogatok, de közben meg cikáznak bennem a meglátások és a történetek.

Igen, mert el szoktam játszani a gondolattal, hogy polgármester lettem. Ilyenkor lejátszódik a fejemben a kép, hogy nem, na jó, nem csak az aláírásomért, rímekért vagy hancúrért állnak elém sorban, hanem, hogy mondjam meg, mi a teendő. Hogy ha ez és ez történik, akkor azt és azt kell csinálni. Hogy úgymondván autoritásként néznek rám. Ezt a szót a közelmúltban tanultam egy idegentől. Neki egyébként azt is mondtam, hogy én vagyok itt a polgárok mestere.

Szóval mondtam neki, hogy nem a hideg magányba dolgozom nap nap után, hanem, hogy ott a tágas irodám, ahol csak ülök, és fogadom az érkezőket. Kinyitom nekik az ajtómat és kicsit magamat, hogy kérdezzenek, és legjobb tudásom szerint felelek. Hozzám aztán jöhetnek mindenféle fajta problémával. Ha kevés a munka: szerzünk. Ha fáj a hát: hívunk orvost. Ha haragos a szomszéd: megbékítjük. Nincs olyan gond, amit nem tudok megoldani. A lehetetlent, azt nem ismerem. Mert szerintem az a titok kulcsa, hogy nyitni kell egymás felé, és akkor közösen megoldjuk, amit meg kell.

Bár nem lettem polgármester.

Jó volna már még egy ital, mert már nincs. Pénzem se sok, az a baj.

Ha már őszintén leírok itt mindent, hadd mondjam el azt is, hogy az igazság szerint enyém ez a kóceráj. Vícces is, amikor meghívnak egy italra. Nem oly rég történt, hogy beállított ide egy úr, aki fel akarta magának vásárolni a helyet. Mondom neki, mert ideültettem magam elé, hogy éppenséggel beszélhetünk róla, de ne túlozza el a reménykedést. Mert az én helyem az én helyem. Ragaszkodom hozzá, mint vadállat a zsákmányhoz. Vagy mint szülő a sarjához. Mert azt is mondhatnánk: itt minden kötődik hozzám és itt mindenhez kötődöm. Mintha a székek, asztalok, lámpák, úgymondván, a bensőm részei lennének. Nem tudom ezt máshogy szavakba önteni. Szóval jött az az ember, és beszélt sokat, de semmit se mondott. Ezalatt arra gondolok, hogy csak jöttek ki belőle a szavak, pedig igaziból bele se kellett volna kezdenie. Nem is értem pontosan, miér ültem le vele. De leültem, és az lett a vége, hogy megsértett különféle dolgokkal, és végül majdnem ráemeltem a kezemet, de aztán mégsem, mert miféle kocsmáros az ilyen.

Mondjuk, nem lettem kocsmáros.

Azt még elmondanám, hogy hátulgombolós koromba azért nem volt ám olyan aranyéletem, mint most. Már hogy sokáig kifejezetten nem élveztem. Az volt az én problémám meglehetős ideig, hogy voltak a gyerekek és voltam én, és mindenkivel játszott mindenki, és beszélgettek is egymással, velem meg senki sem. Hogy mikor összegyűltünk valahol, mert dolgunk volt vagy mókázhattunk, akkor azt éreztem, hogy mindenki el tudta magát foglalni valamivel vagy valakivel. Nem biztos, hogy jól mondom, de nekem tényleg az volt az érzésem, hogy engem nem nagyon látnak. Szinte majdnem észrevehetetlen voltam.

Szóval volt ez a súlyos nagy problémám és sokat gondolkoztam a megoldásának a lehetőségein. Ez azt jelentette, hogy mikor csak időm engedte, és hát, az igazat bevallva, sokat engedte akkor, leültem és méláztam. Vagy baktattam és ettem magam. Ennek a nagy gondolkozásnak a végén arra jutottam, hogy beszélnem kell. Nem valakivel, hanem mindenkivel. Ki kell használnom, hogy lehetőségem van rá.

Mert például a szomszédban, ott lakik egy család, ahol a fiú néma. Kedves, szelíd lelkületű, de attól még az, és fura is ez, mikor látom néha csiperkegombát szedni. Úgy odamennék hozzá, beszélni vele, de hát az úgy nem beszélgetés, ha ő nem beszél. Úgyhogy én, ha tudok, vagyis mindig tudok, tehát pontosabb úgy, hogy ha lehet, akkor én beszélek. Mert ha mondok ezt azt, attól mintha látnának.

Nem lettem szónok.

De azt hadd szögezzem le, hogy nem csak locsogtam-fecsegtem. Mert mondandóm az mindig volt és van is.

Vanni van.

Világéletemben igyekesztem tenni azért, hogy látható legyek.

Látom, mindjárt elfogy a papír. Tessék, kiderült, hogy keveset hoztam.

Mit mondjak még, amit még nem mondtam. Hamarosan eljön a születésem napja. Bizony, remélem, még a függöny elhúzása előtt. Nagy meglepetéssel készülök. Már nem magamnak, hanem másoknak. Itt. Magamat adom. Mármint magamat fogom adni. Sokat tán nem ér, de a semminél tán többet. Kár, hogy nem lettem olyan szereplő, akit mindenki szeret.

Nem lettem.

GÁLLA EDIT

Telefon

Telefon, én telefonom,
miért vagy néma és süket?
Napok óta hiányolom
a semmitmondó beszélgetéseket.

Egy percet akarok, de azt nagyon,
egy megszokott „Hogy vagy? Megvagyok"-at.
Miért akkor szólalsz meg, ha nem akarom?
Vagy én követelnék túl sokat?

Hogy telefonom megbízhatóan működjön,
mint fizetett áram, újratöltött elem:
ne szeszélyesen hallgasson és csörögjön.
Telefon, telefon, beszélgess velem.

Lustaság

Akkor írok verset,
ha elkerül az álom:
a vergődésemet
versikékre váltom.

Ha felkelek és járokkelek emberek között,
idegenként, mint aki
embernek öltözött,

az álomra gondolok:
hűségesen vár rám.
Befogad a paplanom,
átölel a párnám.

Kátrány

Kátránymaszk, jótékony
betonréteg fedi arcom,
élő holttest
vagyok, tisztára: bebalzsamozott.
A maszk alatti romlást
senki se látja,
bitumen az erjedő test legjobb barátja:
elfojtja a szagot, elfedi a látványt.
A kátrányt
arcomra mázoltam először,
majd mellkasomra,
végül minden tagomra tettem,
mert észrevettem kitűnő,
tüntető hatását
és eltűnődtem:
mi volna, ha eltűnnék egészen.
Nincs tüneményesebb
megoldás erre, mint
az öneltüntetés:
nem gyáva kibúvó ez,
hanem tüntetés
a látszat ellen, ami hazugság,
meg minden rendű-rangú gazság és gyalázat
ellen, mint hatalom és alázat.
Tehát fegyvert ragadtam,
vagyis pamacsot,
és mindem porcikámra
ragacsot kentem.
Ez volt a nagy kátrány-kísérletem:
így lett belőlem kísértő tetem.

ZSIDÓ PIROSKA

A láthatatlan

Ádám is szült. Fájdalom nélkül. Álmában adott életet.
Boldog volt, persze. Aztán álmos. Elfogadta. Nem kérdezett.

Így lett az asszony. Mintha földből vasat hoznak felszínre fel.
Itt fent, levegő s víz szavára sárga páncélt visel, úgy felel:

atomjaira hull. Fehér hátán egyre nagyobb rozsdafolt tenyész.
Visszavágyik a nyugodt földbe: balgán-boldogan elenyész.

Így fogy az asszony. Ős-félelemben ádámtalanul apad.
Balgán-boldogan tűnik lassan: az iszonyattal így lesz szabad.

Széthull egy csókért, ölelésért, egy pillantásért, mely égetett.
Mely bizonyítja, hogy nem fogyott el, hogy létezik még... Hogy létezett...

És boldog nemlétben ringatózik Ádám lelkébe simulva be.
És végre nem fogy. És végre teljes. És végre boldog. Mert nincs neve.

Aki meglátott

Halkan, csendben ma valaki
a hátam mögé osont
s mielőtt mosolyra igazítottam volna
tükrömet: belenézett az arcomba.
Várj, majd én, mondta csendesen,
gyöngéden karjaiba vont,
aztán ujját színes festékbe mártva
ott láttam máris buzgón ügyködve:
mosolyra görbítette számat,
megemelte a szemöldököm.
Így, ni – pöttyintett fényt a szemembe.
Aztán elhajította tüköröm.

Jelzőlámpa

Tudom, hogy szemedben
sem a harag villámai
sem a szereleméi
nem szólnak a végtelen időknek,
csak a percnek, mikor
megsemmisülten vagy istenülve
állok előtted:
tehetetlenül ott állok mégis,
mint örök életre ítélt ostoba
jelzőlámpa,
s pirosra-zöldre váltok, aszerint,
hogy szemedben
a harag villámai, vagy a szereleméi
jelennek-e meg éppen.
Időnként boldog vagyok eképpen.

Ökörnyál

Álmot lenget a holdsugár:
álmatag hold utánajár.
Lebben csillámló pókfonál,
a pók csöppnyi gyöngysort csodál.
Selyemhernyó szála illan,
selyemszál a kórón csillan.
Kusza szél teríti széjjel,
mindent besző titkon éjjel.

Különös gondolat

Mint elátkozott gonosz mostoha,
tükrömben egyedül én, ostoba,
láthatom, hogy ki vagyok valóban.
Míg ezer pillanat ellobban:
életfogytig tömörülök oda,
s más nem láthatja soha.
Gyötrelmes ez nagyon, és ostoba,
talán istennek csípős ostora,
hogy bárki nézne is bele,
a kép csak vele van mindig tele,
és nem létezik olyan hatalom soha,
mi rávegye: engem lásson oda.

Ó, okos vagyok, és nagyon ravasz,
el is múlt már felettem pár tavasz.
Már régen rájöttem, rá bizony:
élhető úgy lesz minden viszony,
ha mindketten ugyanazt nézzük –
így affelé halad együtt a léptünk.
Néztem hát, hátad mögé osonva
nem azt, hogy félszeg vagy és goromba,
hanem amit te láttál a tükörképben:
hogy te vagy a legszebb a vidéken.
És árnyék maradtam, egy kísértet:
a legkényelmesebb kíséret.

Hogy mondhatnám el, hogy a világ
te lettél: a dolgok alól kirág
íriszed, hajad, ajkadnak íve,
te lettél vágyaimnak szíve,
s minden i betűn te vagy a pont.
Bár egy ideje már beosont
agyamba egy különös gondolat,
nem is szó, csak egy kusza rajzolat:
hogy talán láthatatlan vagyok,
s ha valaki nem néz rám, meghalok.
S imádkozom, hogy megfordulj végre.
Vagy megvakulj. S vágyj egy érintésre.

Magány

Nem indulnak táltos paripákon
szőke hajú, legkisebb királyfik,
átkelve hetvenhét határon,
sem szegény legények nem indulnak
trükkel-furfanggal felszerelve, ű
hogy legyőzzenek. Vadászni
sem járok már, s ha mégis
el-eltévedek az ezüsterdőben,
ha nyúlra, fácánra támad kedvem,
nem hajítom haza száz lépésről
mázsás buzogányom: miért is tenném,
ha megette már a rozsda rég
a kaput, aminek nekidöndülhetne,
s ha elpusztult ezer éve minden,
ember, szörnyalak, törpe, medve,
aminek félni lenne tőlem kedve?
Láthatatlan vagyok: vak kísértet,
amit az se lát, aki nekimenne.

KISS TÜNDE

Közelebb egy lépéssel

VALACHI ANNA

„A NŐ SZÁMOMRA REJTÉLY"

József Attila asszonyai

„Sok kedves nőből" próbálja József Attila összeállítani a Mamát, és Valachi Anna is ezt a koncepciót követi, az olvasó pedig azt a folyamatot, amelyben a húsz (plusz egy) asszony szempontjából megelevenedik maga a költő. Ebből a bonyolult viszonyhálóból kihalászva és a mozaikdarabokat összeillesztve lehet rekonstruálni... a poéta képét? A múzsákat? A valódi eseményeket, amelyek a tragikus véghez vezettek? Vagy, hogy ki okolható és miért? Talán mindezt egyszerre? Világosodik a rejtély...

a' lathatatlan collegiom' rovatas criticai Lege Artis

József Attila a szeretetéhes, makacs gyermek – ez a benyomása támadhat az olvasónak, miután az utolsó fejezetet is végigböngészve leteszi a könyvet. Kicsit sarkított kép, nem látjuk a poétát a maga teljességében. Ám nem is célja a könyvnek teljességre törekedni, hisz már az alcímben definiálja a perspektíváját: *József Attila asszonyai*. Rájuk fókuszál, őket meghallgat(tat)va, megszólaltatva bontakoztat ki egy olyan képet a „védencükről", ami nem a zseni elérhetetlen magasságába emeli őt, hanem megmutatja az embert, akit szeretni kell(lett) (volna) és lehet(ett) (volna).

A kötetben a szerző nagyon jól strukturált, kronologikus sorrendben tematikusan vonultatja fel a „kedves nők"-et, akik fontosabb szerepet játszottak a költő életében, költészete kibontakozásában. Csoportosításuk, alcímezésük egy életút rekonstrukcióját sugallják: a gyermekkortól kezdve (*Családi nők*) a bimbózó érzelmeken át (*Első vágyak, hódítások*) egy serdülő próbálkozásáig vezet az út, melynek célja megtalálni a különbséget az anya és a szerető szerepe között (*Pótanyai oltalmazók, Magasban és mélyben*). Amelyből aztán érett fejjel sem találja a kiutat (*Felnőttkori anyahelyettesek*), így már csak az marad, hogy önmagának bizonyítsa: képes a dominanciára (*Mások asszonyai*), de mivel mindenhol kudarc éri, ezért végső elkeseredésében csak egy kiutat talál, visszatérni ahhoz a nőhöz, aki iránt eleinte ambivalens érzelmek fűzték („*Az a szép, régi asszony*"). Annyi buktatója talán mégis van az ilyen tematikus elrendezésnek, hogy a szerző az egyes helyeken kénytelen visszaidézni vagy előre szerepeltetni egy-egy kedvest, hogy az összefüggések jobban átláthatóak legyenek. Ami viszont jelentős hiányérzetet kelthet az olvasóban, az az, hogy nincsenek képek mellékelve, hogy képzeletben szembe lehessen nézni velük, és ítélni lehessen mielőtt ítélkeznénk. Hogy ezt pozitívumként vagy negatívumként kellene megítélnünk, nézőpont kérdése. Képek helyett viszont minden csomópont fedőlapján egy-egy mottó található, amelyet a szerző többé-kevésbé meg is magyaráz az illető alfejezetek bevezetőjében. Valachi Anna a mottóként választott Esterházy-idézet („A báty talán olyan, mint anyánk, de mégiscsak férfi, viszont nem béklyózza annyi minden, mint apánkat szegényt.[...] De ne kerteljünk: a báty az, aki mindent tud. Ismeri az életet [...] és ismeri a nőket") azzal magyarázza, hogy az alátámasztani látszik az általa megalkotott képet az érzelmileg preödipális korszakban ragadt költőről.

Az első alfejezet (Családi nők) elején álló Terentius-sor („Emberek vagyunk. Semmi sem lehet tőlünk idegen, ami emberi") a költő „családi nőkhöz" fűződő vonzalmának apológiája. József Áronné személyét a szerző „a kezdet és a végzet asszonyaként" említi, ami nagyon megkapóan összegzi a kötet koncepcióját: érzékelteti az érzelmi viszonyt anya és fia között, vagyis jobban mondva azt, ahogyan a költő viszonyult a Mamához. Ez a minősítés a kötet keretét is megadja, hiszen Pőcze Borbála portréjával kezdődik a mű, feltárva az eleinte ambivalens kötődés forrását, végigvezet a nőkön, akikben hiába keresi a költő a feltétel nélküli gondoskodó szeretetet, majd az utolsó fejezetben visszatér anyjához a tékozló fiú immár letisztázott érzésekkel, hogy a végben együtt legyenek. A két nővérrel, József Jolánnal és József Etelkával szembeni erotikus vonzalmakról is beszél a szerző. Az idősebbik lány valamennyivel másképp tűnik fel, mint *A város peremén* hangjaként megismert írónő, itt nem csak az anyahelyettest látjuk, de azt az asszonyt is, aki minden áron ki akar törni a szegénységből, akár érdekházasságok révén is.

Az *Első vágyak, hódítások* alcím alatt kapnak helyet a „pótapai" szereplők József Attila életében, és akik később mint riválisok is feltűnnek a női kezekért vívott dominanciaharcban: Juhász Gyula, Saitos Gyula, Csörgő Gyula és Espersit János, akik a poéta karrierjének beindításában vállaltak nagy szerepet, különösen ez utóbbi, aki otthonába is befogadta a kollégiumi kicsapás után. Itt láthatjuk először az életvidám, szerelemben szárnyait próbálgató költőt, aki a nemiség titkait pajzán versek által (is) próbálja felfedezni, és kísérletezik hatásukkal a nőknél. Bár több személyre is utal, csak egy hölgy nevét emeli ki külön címben a szerző, Saitos Valériáját.

A *Pótanyai oltalmazók* körében olyan idősödő nőket mutat be a szerző, akik egyszerre nyújtották a költőnek az otthon kedves melegét, az alkotásra megfelelő környezetet, és múzsákként is szolgálatot tettek neki (Balogh Vilma, Gyenes Gitta, Kunvári Bella). Egy pszichoanalitikus éleslátásával értelmezi Valachi József Attila csoportképen elfoglalt helyét: „Jellemző a lépcsőfeljárón álló (fölfele törekvő) költőre, hogy a beállításnál igyekezett védett pozíciót keresni magának: pártfogója mögött és két csinos hölgy közvetlen szomszédságában állt a lencse elé." De itt ismét csak azt sajnálhatjuk, hogy nem teszi szemlére a fotót...

A *Magasban és mélyben* alcím költői és hódítói sikereket, majd bukásokat takar, József Attila azon törekvéseit, hogy szerető, gondoskodó házastársat találjon maga mellé (Lesznai Anna, Hatvany Irén, Révai Ilka, Gráber Margit, vagy Vágó Márta személyében), amely egyetlen esetben sem sikerül neki, még ha oly közel is jár hozzá. Talán Szántó Judittal való kapcsolatában került ehhez a legközelebb, aki igazi *Felnőttkori anyahelyettes*-ként foglalkozott a költővel élettársként, de akivel intellektuális téren nem tudtak közel kerülni egymáshoz úgy, mint Gyömrői Edittel, a pszichoanalitikusával. *Mások asszonyai* közé sorolja Valachi Németh Andornét, Fejtő Ferencnét, Sólyom Jankát, Mitnitzkyné Vágó Mártát, Kozmutza Flórát és Eisler Klárát, bár ez utóbbi besorolása ebbe a kategóriába igencsak megkérdőjelezhető. Se a kétes besorolásra, se kapcsolatuk beteljesületlenségének okára nem ad magyarázatot a szerző.

Valachi Anna nem keres bűnbakot: felmentő jóhiszeműséggel viszonyul minden bemutatott nőhöz, sőt könyvében „valamennyien a [költő] sorsát szövögető párkákra emlékeztetnek, akik szinte kézről kézre adogatták egymásnak védencüket, de csak ideig-óráig tudták boldoggá tenni." A költőhöz való viszonyukat, ennek alakulását a szerző sok helyen a versekkel is alátámasztja, amely strukturális szempontból kifogástalan lépés, viszont azt nem felejthetjük el, hogy egy olyan poéta esetében, mint József Attila, a puszta kontextuális értelmezés igencsak félrevezető lehet.

Mindenképpen életszerű mű ez, ami „életrajzi regényként is olvasható", ugyanakkor több annál, aprólékos és pontos kutatómunka eredménye. Levelek, visszaemlékezések, naplójegyzetek, szakvélemények, ezek gondos feldolgozása, elrendezése teszi ezt a könyvet egyszerre hitelessé és könnyen, élvezettel olvashatóvá bárki számára, aki értő odafigyeléssel szeretne viszonyulni a költőhöz, aki posztumusz pótapai/pótanyai szerepet vállal(na) iránta. Valachi Anna ezt tette. Egy lett *József Attila asszonyai* közül.

Valachi Anna: *„A nő számomra rejtély" – József Attila asszonyai*. Noran Libro Kiadó, 2013.

SZŐCS ISTVÁN

Hosszan kizengő zenétlen kutak – zenélő utak

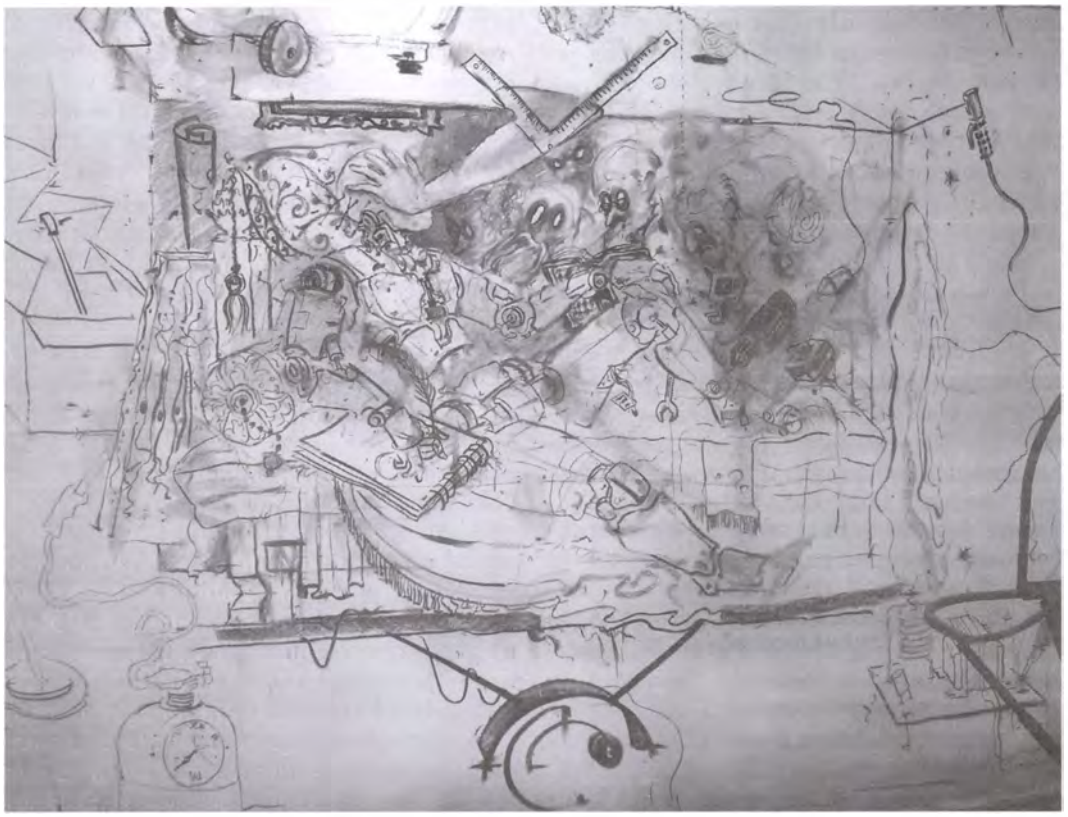

A „szerencsétlen művész". Néhány szempont Bodor Péter munkásságának értékeléséhez címen közöl a *Korunk* idei 1. számában tanulmányt Orbán János (nem azonos Orbán Jánoska költőnkkel és sorozat-vendéglősünkkel, hanem „művészettörténész" és „Maros Megyei Múzeum"). Bár Orbán János tanulmánya bevallottan csak részlete egy majdani nagyobb műnek, mégis, úgy vélem, hozzá kell szólanom, mert már ebben az előzetes vagy bevezető tényfelsorolásban találni olyan nézőpontokat, amelyek – félrenéznek, azaz nem a Bodor Péter-jelenség lényeges vonásait láttatják.

Annak idején az volt az eredeti tervem, hogy a legendát (úgyis nevezhetném, hogy a mendemondákat) egymásra fektessem és megrajzoljam, hogyan alakul mesévé egy ténybelileg jelentéktelennek is beállítható életrajz fénytörésén keresztül láttatva, magának a történelemnek is egy részlete. Különösen Kőváry László „tanúskodása" buzdított fel arra, hogy közelképben mutassam be a valóság bizonyos torzításait. Kőváry, egyrészt olyasmikről tudósít, hogy Bodor „örökvilágló lámpát" szerkesztett, másrészt „egy tapintással papírt, a másikkal abból bankót teremtett", holott, Kővárynak bejárása volt „magasabb körökbe", s mindennek utána járhatott volna; annál is inkább, mivel Szamosújvár, ahol éppen abban az időben raboskodott Bodor, Kolozsvártól, kocsival, kevesebb mint félnapi járás. Ám a főkormányszéken is megtudhatta volna, hogy első, nagy perének esetében, a hamisító készüléket eredetileg nem is ő fabrikálta; és azért bukott le, mert rossz volt a nyomdafesték, amit használt, s a bankjegyek maszatosak lettek.

Ám ne gyalázzuk szegény Kőváryt: a bírákon kívül senkit sem érdekelt a valóság; gépjárművet szerkesztett, díszkertet telepített, a zenélő kút mellett szélorgonát és mindenféle csengő-bongó, muzsikáló szerkezeteket állított, mégis hírnevét két nem-valóságos *„csínytevés"* alapozta meg:

Az első a küszöb alá helyezett bankóprés; hogy aszongya, valahányszor rálépett valaki, az nyomtatott egy hamis bankót, még a detektívek is, amikor érte mentek; a másik nagyromantikus csíny: amikor halálra ítélték, és vitték lefejezni, az volt az utolsó kívánsága, hogy még egyszer lemehessen a zenélő kútba; megengedték neki, lement és „kivett egy szeget", a kút többet nem zenélt, és senki sem tudta soha többé megjavítani!

Ezek a kitalált, már-már eulenspiegeliízű motívumok éltették a hírét, nem a valóban nagy szaktudást kívánó egyéb munkái, mint hídépítés, útkövezés, gépjármű-konstruálás. Ezért az első regényváltozatom nagy csattanója az volt, hogy amikor az egész országban egyetlen gépjármű sem létezett, Marosvásárhelyen, e később oly „autós lelkű" városban többször is árvereznek egyet – és nem akad rá vevő! A járművet a kortárs iratok három módon említik; először tettestársa vallja, Páll Sámuel órás: akkor ismerte meg, amikor a *híres szekeréhez* egy termometrumot készített, később az iratokba *„magától menő szekere"*, még később: *magától menni pretendált szekere"* fordul elő...

Az ember élete nemcsak kapcsolódik kortársaiéhoz, hanem azok élete is része az övének, ezt hiányolom Orbán János tanulmányában. Akkoriban, amikor Bodor Péterrel foglalkoztam, rögeszmeszerűen uralkodott el rajtam egy megfigyelés: *ahol valami különös, érdekes, rendkívüli jelenség felmerül, ott kerül egy másik ugyanolyan is*! Példákat Kolozsvár történetéből szoktam felhozni: a régi Kolozsvárnak 380 utcájában nem született egy király se; de a 381-ben, egy kis utcában kettő: Mátyás és a szomszéd épületben Bocskai István!

Bodor Péter gépjármű-építő kortársát, Rajka Pétert megemlíti Orbán (különben nem tudtam kideríteni, hogy volt-e valami dolguk egymással?), de a díszkert és mulatókert-építő kortársáról nem tud! Pedig ilyen is volt: J. Houchard, francia emigráns (bonapartista lehetett, mert egy „Elba szigetet" telepített Vásárhelyre), akivel eleinte nagyon jó viszonyban volt Bodor, később vele is pereskedett.

A pereskedés oka az volt, hogy első fogsága idején Houchard, aki vendéglős is volt, rendszeresen ebédet küldött be a börtönbe, hitelbe. Mikor Bodor fogságából szabadult, nem volt hajlandó ennek árát megfizetni, mondván, neki sem fizet a város akkoriban végzett munkálataiért; a város viszont azzal érvelt, hogy a szóban forgó három év alatt végzett munkálatai során nappal friss levegőt szívott s olykor a vasat is levették róla!

A kútépítésben is volt egy elődje, egy nemes nevű rendőrkapitány. Ám más különleges alakok is léteztek akkoriban a városban, nemcsak a két Bolyai! Első letartóztatása idején a vizsgálóbírója Peielle Vince. Az *Investigatio Bodorianna* kéziratában a hosszú időn át folyó kihallgatások a *Bűn és bűnhődés* jeleneteire emlékeztetnek. Amíg Raszkolnyikov–Bodor, a vizsgálóbírót hol Harry Baur, hol Jean Gabin vonásaival képzeli el a mai mozilátogató, tévénéző. Intelligens, szívós, szigorúan atyai, de a hasonló foglalkozású jogászok intellektuális szadizmusa hiányzik nála! Amikor Bodor összeomlik, és mindent bevall, a bíró nem nyugszik bele, hogy mindent magára vállaljon, kicsikarja belőle bűntársait is. A késfenésre, hogy miért vállalt mindent egyedül magára; Bodor azzal felel, hogy a másik kettő családos ember!

Egyébként a *Rovarcsapda* című regényem főhőse nem is Bodor Péter, hanem dr. Végh Rudolf könyvtáros. A regényben ő ír regényt Bodor Péterről, olykor saját alakját is belevetíti. E típus ma is jellemző az értelmiségre; Oblomovnak nevezhetném, ha ugyanakkor ne volna szinte elviselhetetlenül szorgalmas az apró munkában. Szorgalma azonban sohasem hozza meg a társadalmi sikert, a széles körű elismertséget. Született szegény ember és ez Anouil szerint már metafizikai kérés, nem szociológiai! Három ismerőst foglaltam össze alakjában, ám csak Kelemen Lajos nevét említhetem meg.

>>>> *folytatás a 16. oldalon*

>>>>> *folytatás a 15. oldalról*

Kelemen Lajos, amilyen nagy tudós volt, éppen olyan kaján. Gyűlölte a mágnásokat, akiknek hagyatékát egy életen át dolgozta fel, és iszonyatos történeteket tudott elfajzott grófokról és vérengző baronesszekről. Nagyon szegényen élt, de azért kóbor macskákat etetett, és igyekezett elhelyezni őket. Egy filozófia szakos egyetemi tankáderről azt terjesztette, hogy a háború alatt, kamaszként, hitlerjugendista egyenruhában paritytyázta – a macskákat! Amikor (talán '49 októberében) Bánffy Miklós kiutazott Magyarországra, Kelemen Lajos, saját elbeszélése szerint, kiment a kolozsvári vasútállomásra és így búcsúzott tőle: „Üdvözlöm kegyelmességedet abból az alkalomból, hogy nyolcszáz esztendő után, családja végre elhagyja Erdélyt!"

Másik, modellemül szolgáló kollégája a „maximális igényesség" prófétája volt. Amikor a háború alatt egy szimfonikus zenekar érkezett Vásárhelyre, megkérdeztem tőle: Tetszik jönni este a koncertre? Ugyan! – kiáltott fel. Egy szimfonikus zenekar erejét azon mérik, hány hárfájuk van! Ezeknek mindössze egyetlen egy! Csak nem képzeled, hogy hajlandó vagyok hallgatni egy ilyen gyenge együttest! (Borzongva gondolok vissza rá: maga Dohnányi Ernő vezényelt, többek közt Liszt *Les Preludes*-jét; ami egy életre meghatározta az ízlésem, sőt a lelkületem, botfülű létemre! Mi mindenből kimaradtam volna a következő 72 év alatt, ha ráhallgatok!...) A háború után panaszkodott, mennyire el van szigetelődve az ember a nagyvilágtól. Miért nem tetszik rádiót venni? – kérdeztem... Rádió? Mi az? Vagy oroszul beszélnek, vagy arabul énekelnek!

Amikor 1954 őszén Kolozsváron, a Farkas utca 8. szám alatt, a volt Erdélyi Múzeum levéltárában felkerestem Kelemen Lajost, hogy: „Igazgató úr, kérem! Szeretném segítségét kérni; Bodor Péterről szeretnék adatokat keresni." Ekkor színpadiasan kezdett szaladgálni az irattartó állványok között, leguggol, magasba ágaskodott: „Akkor itt, azt az alsó sort, innét a falig! Amott azt az egész felső sort, ott bent. Tessék átolvasni..." Olvastam egy kerek esztendeig, nem találtam semmit. Egyszer csak odalép hozzám Dani János, az álomlevéltáros, egy levéllel; egy aranyospolyáni földbirtokos írta volt Jósika Miklósnak, többek közt arról szólt, hogy ott náluk Bodor Péter egy vízimalmot épített, függőleges „perpendicular álló" tengellyel, s noha két mérnők előzőleg kinevette a tervét, a malom ragyogóan működik stb.

Szaladok a levéllel kelemen Lajoshoz, aki azonnal elkezdte szóról szóra fejből idézni s azt is pontosan megmondta, melyik állványon, melyik iratkötegben volt a helyén. „De akkor – kérdeztem méltatlankodva –, miért nem tetszett, a tavaly...?" Kipirosodva felugrott az íróasztala mellől és kiabált: „Mert az nem úgy van, kérem, hogy maguk csak úgy bejönnek ide és lehalásszák a más munkájának az eredményét! Tessék kérem dolgozni! Tessék megtanulni dolgozni!" Ennek következtében mérgesen abbahagytam a módszeres kutatást, többé nem mentem a levéltárba. Nem jártam utána két fontos mozzanatnak: esetleges szerelmi kapcsolatainak és 1848-as szereplésének. Ennek a hibának a következményei aztán jelentkeztek Végh Rudi kéziratában is.

Noha Végh, arra a kérdésre, igaz-e hogy Bodor Péter azért építette a zenélő kutat oda, mert az Apolló palotában lakott akkoriban egy lengyel hercegnő, s annak így akart éjjeli zenét adni? – mogorván legyintett: *Az ember életében nincsenek lengyel hercegnők*! ... Ennek ellenére, mégis bevett egy felszínesen megírt, idillt Rédey Claudiával, a világszép arisztokrata nővel, hiszen egy időben laktak mindketten Erdőszentgyörgyön; és micsoda egy regény volna: titkos, esztelen szerelem nélkül? Ilyenek nemcsak Kelemen gyanúsítmányaiban léteznek! Ezek voltak a regénynek messze a legrosszabb oldalai; mert – kitalációk!

A másik, a szabadságharccal kapcsolatos ügy: az emberek, ha ismernek egy híres – hírhedt – nevet, minden kortárs-eseményhez hajlandók hozzáfűzni. Amikor a székelyek 1848 őszén felprédálják Szászrégent, Vásárhelyen sokan tudni vélik, hogy Bodor Péter is ott volt s jól megszedte magát. Végül maga a régeni polgármester cáfolja meg a rágalmat! Akkoriban Bodor az egyik faluban öntött hat orgonasípot; a szomszéd román faluban rögtön tudják, hogy kinn járt Bodor és öntött hat ágyút! Én magam is egészen röpke módon megpendítettem, hogy Bodor dolgozott volna Bem tüzérségének, a szájhagyomány szerint... Sok-sok idő múlva levelet kaptam Komán János költőtől (Maroshévízen volt tanár), hogy utánajárt, az egy egészen más Bodor volt! Nem is Péter, és nem vásárhelyi; s valóban gyártott tüzérségi gyutacsokat, amint olvasható a csíki *Hadi Lap* mellékletében is, a *Csíki gyutacs*ban. Én levélben megköszöntem Komán adatát s azt javasoltam neki, közölje a saját neve alatt egy folyóiratban miután ez komoly egyéni felfedezés. Erre nem válaszolt.

A regényben nemcsak Végh Rudi lesz primitív gyilkos áldozata, hanem három másik szereplőt és egy idegent is megöltek volna az utolsó sorokban.

A regény úgy végződik, hogy az elmegyógyintézetbe zárt ügyészt a volt főnöke a klinika kertjében vigasztalja: „Nem lesz semmi más dolgod, a Somostető bizonyos pontján és a Maros-part egy szakaszán az előírásos rovarcsapdákat elhelyezed, naponta pontosan ellenőrzöd őket, és kimutatást készítesz. Különben jó szemed van. Hátha felfedezel valami ismeretlen bogarat, és azt fogják elnevezni! A vörös hajú ügyész tátott szájjal volt főnökére meredt. Leült a behavazott virágágyás szélére, és percekig nem tudott magához térni a kacagástól."

Utána ez következett – *volna:*

„Felpattant a klinikai épület hátsó ajtaja, és kitódult az udvarra a minisztériumi vizsgáló bizottság. Mögöttük ott ugrándozott Bisztrai Ata kárörvendő, izgága arccal. A vörös hajú köpenye zsebéből pisztolyt rántott elő és pontosan a homloka közepébe lőtt. A következő pillanatban egyszerre dörrent három lövés: a főügyész, a vörös hajú és a bizottság ezredes tagjának fegyveréből."

A könyv szerkesztője azonnal kitörölte ezt a záró bekezdést. „Ha valamelyik kollégádnak adják ki véleményezésre – mondta Dáné Tibor –, nemcsak e sorokat hagyják ki, hanem az egész regényt eláztatják. A szocializmusban ugyanis nem szokás ölni. Ugyebár?"

Azt hiszem, Dánénak tökéletesen igaza volt. És akkor az elmaradt mottó helyett a cikk végére írhatom Kelemen Lajos egyik életbölcsességét: *Az ember soha senkinek nem tehet szívességet anélkül, hogy abból valami kellemetlensége ne származna*!

CARMEN ELISABETH PUCHIANU

A folyó

A folyó lomhán hömpölygött alá a völgybe.

Lustán, egyenletesen tolta maga előtt szürkészöld tömegét. Közepén széles sáv képződött, mely mint egy gerinc vagy egy halborda, kisebb-nagyobb vízereket húzott magával, és a mélyből induló mozgást sejtetett.

Balra és jobbra üde mezők, rajtuk legelésző vagy kérődzve heverésző tehenek.

Ahogy a folyó magával sodorta a partról az ágakat, majd tovairamodott, csattanást, zizzenést lehetett hallani. Helyenként kis örvények keletkeztek a vízben, melyek köröket alkottak, és mindent, ami véletlenszerűen a legkülső karika vonzásába ért, elkerülhetetlenül a mélybe húztak.

Valahányszor a nap perzselő hőséget árasztott a vidékre, az emberek szabadnapjaikon pereputtyostól felkerekedtek, hogy megmártózzanak és felfrissüljenek a folyóban.

Seregestül verődtek össze a fiatalok, de idősebb emberek, családapák és családanyák is érkeztek a folyóhoz fürödni a közelebbi vagy távolabbi környékről. Az emberek itt megszabadulhattak megszokott korlátaiktól és mindennapi kötelezettségeiktől, ugyanakkor egy nagyobb közösség részét is alkothatták.

A kirándulók élelemmel és frissítő borral megrakott kosarakat is hoztak magukkal. Tavalyi könnyű bort, amit nagy hőségben is lehetett inni.

A szőke, barna szemű fiú szüleivel élt a városban. A nyarat a hosszan elnyúló, több lakásos ház mögötti körtefa ágai között töltötte. Arról álmodozott, hogy megpillanthassa a folyót és fürödjön benne, ugyanis sok különös dolgot hallott már róla.

Miként mesélték, egyik ősének sikerült véghezvinnie azon vakmerő vállalkozását, hogy átússza a folyót. Ez a homályos történet, mely a család számára igencsak kellemetlennek bizonyult, fölöttébb foglalkoztatta a szőke, barna szemű fiút. Már sokszor kérte a szüleit, hogy tölthessen egy vasárnapot a folyónál.

Ők azonban mindig letácsolták, nem tartották sokra az ilyenfajta vasárnapi szórakozásokat, és a hosszú úttól is irtóztak.

A valóságban azonban teljesen más okok miatt vonakodtak a szülei. A vasárnapi templomozás után az édesanyja egy-két órát csak magára akart fordítani, könyvet olvasni vagy egyszerűen csak a gondolataiban elmerülni.

Az apja pedig minden vasárnap délelőtt felkereste a „Koronát", ahol havereivel a reggeli sörözést vagy kártyázást megejthették. Néha előfordult, hogy megkésve vagy enyhén pityókásan tért haza, és a vasárnapi ebédet újra kellett melegíteni. Így hát sok vasárnap ért véget veszekedéssel, ami bántotta a fiút.

Szeretett volna némi változatosságot, el akarta kerülni ezeket a veszekedéseket, és újra meg újra visszatért a kérésére, azaz hogy menjenek a folyóhoz fürödni. A szülők azonban nem egyeztek bele, talán féltek is a folyótól.

A fiú időközben tizenöt éves lett, és az összes társa járt már a folyónál. Sőt, egyesek idősebb testvérük vagy egykorú barátaik kíséretében. Tudta, hogy neki ezt sosem engednék meg. És míg körtefája ágai között ücsörgött, arról álmodozott, hogy ide-oda ugrándozik a folyó hűvös habjaiban.

Ezen a perzselő nyári napon külföldi rokonok érkeztek hozzájuk látogatóba, és a fiú újból próbálkozott. Előbb az édesanyját kérte meg, majd az apját, hogy menjenek el vasárnap a folyóhoz.

Hogy a nyári hőség vagy a rokonok jelenléte volt-e az oka, mindenesetre a szülők ezúttal nem tácsolták le a kérését.

A fiút nem érdekelte, mi vehette rá a szüleit, hogy rábólintsanak. Nagy örömöt szereztek neki ezzel. A rokonok egy vadonatúj biciklit is hoztak neki, a fiú ezzel akart a folyóhoz kerekezni, amit a szülei természetesen nem engedtek meg neki. Látogatóik puccos autójával akartak utazni, ahol mindannyian kényelmesen elfértek. A biciklit magukkal vitték a kocsi tetején.

Vasárnap korán keltek, ugyanis több órát meglehetősen rossz utakon kellett megtenniük.

A nap forrónak és fülledtnek ígérkezett. A város fölötti égbolton izzó foltként perzselt a napkorong.

Mindenki jókedvű volt, már előre örültek a hűsítő víznek. Miközben az autóban kényelembe helyezték magukat, az apa egy árnyékot vélt felfedezni a láthatáron. Majdhogynem mogorván közölte, hogy semmi jót nem sejt, az az árnyék ugyanis vihart jelez. A nyitott oldalablak ellenére rettenetes hőség tombolt az előkelő járműben. A vékony nyári öltözet kellemetlen második bőrrétegként tapadt a testükre, melytől a legszívesebben megszabadultak volna. Már a beszéd is nagy erőfeszítésükbe került, így hát hallgattak. Az apának a *Korona*-beli friss sör járt az eszében, az édesanya pedig a templom árnyékára vágyott. Egyedül a szőke, barna szemű fiú nem veszített jókedvéből. Boldog volt, hogy hamarosan a nagy folyóhoz érnek.

Tíz óra körül járt, amikor megérkeztek. A napsugár meg-megcsillant a vízen, mely, akár egy állat a vackában, lustán feküdt a medrében. A parton már számtalan fürödni vágyó ember heverészett. Szinte teljesen meztelenül feküdtek pokrócaikon és gyékénytakaróikon a napon, vagy az árnyékban a gyér fűzfa vagy mogyoróágak alatt, melyeket a bokrokból tépdestek ki és a folyópart homokos földjébe dugosgattak. Az erdőszél sokkal messzebb volt. Legalább az elemózsiájukat óvni tudták a vékony lombsátor alatt a tűző nap sugaraitól.

Elsőként a szőke, barna szemű fiú ugrott ki a kocsiból. Izgatottsága lerítt az arcáról, ahogy tágra nyílt szemekkel a folyóra meredt. Amint megpillantotta a szürkészöld víztömeget, mely lomhán tódult le a völgy mentén, összezavarodott.

Csalódott volt és elszomorította, hogy a folyó hirtelen már egyáltalán nem tűnt olyan nagyszerűnek. A táj egyhangúnak látszott, és a rekkenő hőség ellenére sem vélt úszó embereket a vízben felfedezni. Egyesek térdig álltak a vízben, a lapos partszakasz ugyanis biztos védelmet jelentett számukra, s mintha féltek is volna ettől a szinte élettelen löttytől. Sikítva és viháncolva spriccolták egymást a folyóvízzel.

Az egészen bátrak kifeküdtek a homokos sávra, mely a partot a víztől elválasztotta, meztelen lábukat a folyóba nyújtották, s spiccüket mozgatva úgy tettek, mintha úsznának.

Senki sem akadt, aki vakmerően átúszott volna a másik partra.

A fiú nem látta élettel telinek a nagy folyót, melyről úgy hírlett, hogy eltartja a vidéket és erőt áraszt. Otthoni körtefájára gondolt, és első alkalommal bánta, hogy eljöttek ide.

A hőség elviselhetetlenné vált.

Az emberek a takaróikon feküdtek, restségük a folyóéval vetekedett. Legtöbbjük maga elé meredt, félálomban gagyogott és nevetgélt, a nap és a bor ugyanis már jó ideje beködösítette elméjüket.

A szőke, barna szemű fiú a folyó menti szűk kavicsösvényen kerekezett új bringájával, el egészen az erdőig, ahol páfránylevelet és fagombát gyűjtött terráriumába. Csupán egyszer tért vissza a családjához, hogy faljon valamit és lábait a vízben megmártóztassa.

Amikor elege lett a barangolásból, a rokonok pompás autója mellé helyezte a biciklijét, és csatlakozott a pokrócon heverő szüleihez.

Az apa gorombán rászólt a fiára, arca kitüzesedett, szeme csillogott az alkoholtól, nyelve pedig egyre nehezebben forgott.

A bortól felvillanyozott rokonok becsmérlő megjegyzésekkel illették a pokrócon heverő szomszédjukat. Az apa, artikulálatlan hangokat hallatva, dühbe gurult a megjegyzések miatt, és magasztalni kezdte saját életstílusukat, melyet erkölcsösebbnek és kevésbé romlottnak

>>>> *folytatás a 18. oldalon*

Carmen Elisabeth Puchianu: 1956-ban született Brassóban, költő, prózaíró. A Bukaresti Egyetemen végzett germanisztika szakon 1979-ben, a brassói Transilvania Egyetem tanára. Számos vers-, esszé- és prózakötet szerzője. Legutóbbi prózakötete 2012-ben jelent meg *Patula lacht* (Patula nevet) címmel.

tartott, mint a kivándorolt rokonokét. Egyre nehezebben formálta a szavakat, ami felmérgesítette és még dühösebbé tette. Szó szót követett. Ami teljesen ártalmatlan szócsataként, kötekedéssel indult, az most hangos veszekedéssé és közelharccá fajult. A nők igyekeztek a dolgot elsimítani, és eleinte egymásnak, majd férjeiknek is nyugtatgató jelzéseket próbáltak adni.

Mindez aligha segített. Már régóta elidegenedtek egymástól és rég teljesen különálló életet éltek. Az arcvonalak annyira megszilárdultak, hogy sem a rábeszélés, sem a csitítgatás nem tudta már a szakadást újból összeragasztani.

A szőke, barna szemű fiú hatalmas szemekkel nézte végig a veszekedést, és látta, amint az apját egyre jobban elvakítja az őrjöngés. Ellenfele arra szorítkozott, hogy megvetését szavakba öntse.

A fiú észrevette, hogy mások is felfigyeltek a veszekedésre, ők pedig szintén két pártra szakadtak: az egyik az ősi szerénységért szállt síkra, a másik a távoli társadalom jólétét magasztalta, amelyet csak hírből ismert.

Amikor az apja, felemelt mutatóujjal, egy újabb szóáradatnál leragadt, a fiú már nem tudta visszatartani hahotázását. Erőteljesen tört ki belőle. A részeg apa egy pillanat erejéig rámeredt a fiára, akit talán első ízben vett észre ezen a vasárnapon. És ezzel az apa teljes dühe a fia ellen irányult. Gyáva, puhány, szánalmas anyámasszony katonájának nevezte, aki egyszer sem mártózott meg a folyóban, nemhogy úszott volna benne. Ehelyett női módra kószált az erdőben és virágot szedett. És mégis hol hagyta a virágkoszorúját, érdeklődött a részeg.

A fiú már rég nem hahotázott. Legszívesebben befogta volna a fülét.

Az utóbbi félórában az ég erősen beborult, elsötétítették a viharfelhők.

Amikor az első villámcsapás élesen szétreccsintette a felhőfüggönyt, kemény eső szakadt a part menti mezőre, és néhány pillanaton belül már mindent vitt a víz, ami mozdítható volt, a lusta folyó pedig sebes szörnnyé duzzadt.

Rögtön feledésbe merült mindenféle veszekedés. Az emberek riadt szárnyasokként igyekeztek maguknak menedéket találni és az erdőszélre eljutni. Hatalmas zűrzavar keletkezett.

A legelsők időközben elértek a kocsijukhoz. A rokonok is beültek már az autójukba. Megpróbálták elindítani.

A folyónál mintha egy alakot láttak volna.

A vihart követő napon a nagy folyó völgye nem nyújtott valami szép látványt. A folyó mentén fekvő falvak egyes lakói örültek a váratlan prédáknak, amiket a folyó a partra vetett.

A pokrócok és félig elázott fűzfavessző kosarak, konzervdobozok és összecsukható székek között ott hevert egy vadonatúj bicikli is a part menti iszapban.

SZENKOVICS ENIKŐ fordítása

SIMONFY JÓZSEF

nézem magam

papír üresen üres mint
az életem minden napra
jut valami semmiség
magamtól félek nem a
világtól belülről ölnek
meg őszi ködben agyagos
sárban tévelygek
leplombálva versek
hajóm a parti homokba
süllyedt árbocrúdjára
fölhúzva lelkem gyászlobogója
házamnak nemcsak a négy
fala minden egyes tégla
csonttáfagyva
mindaz amiért élni érdemes
nagyon múlik el
szám szélére kiül a rettenet
nézem magam a lélek
tükrébe egy irdatlan
féreg néz vissza rám

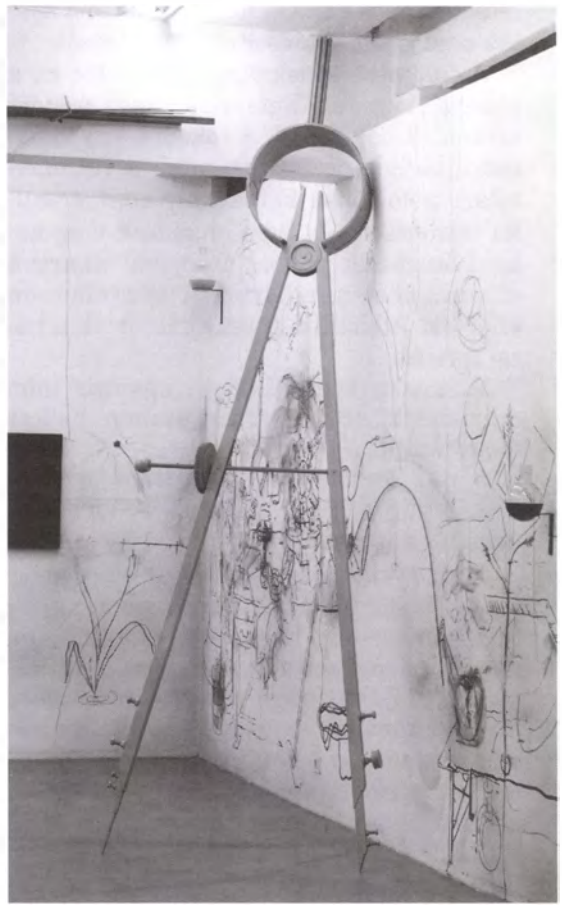

hová jutottam

mitől jó a jó
mitől szép a szép
legtöbbször a piros alma férges
legtisztább ablak mögött
lapul a gonosz
tetszik a hóhér mosolya
találkoztam istennel
mit jelent
találkoztam ördöggel
mit jelent
célal vagy céltalan
hová jutottam
mindvégig csak haldokoltam
nem is éltem
amibe belefogtam nem
jutottam a végére
nem hozakodom elő
semmivel védelemre
ültem volna kertembe
fejem asszonyom ölébe rejtve

ahol majd

hová hurcolnak az évek
bent vagyok a sűrűjébe
merre menjek út ösvény semmere
testem a hajnal kikezdte
két kezem két lábam összes
társaságom ami távol volt közel
minden nagyon múlik el
nem amire vártam mindig
valami más van semmi se jön
össze ágyam évente cserélem
szűkebbre már egészen koporsó
formája van járom a temető
kertet sírhelyet keresek ahol
kisértetem magamat kísérgetem

szófelnégyelve

költő vagyok
vagy mi a fene
föld és ég
között vergődve
szófelnégyelve
szókerékbe törve
szókaróba húzva
szómáglyán égve
ajtóra kiszegezve
lelkem denevér

könyv

ég a könyvtár
ablakain kicsap a láng
meg kell mentened mondják
hónom alá dugják rohanok
az egyetlen könyvvel
kiérve látom szó sincs
semmiféle könyvről valami
mást szorongatok amiről
fogalmam sincs micsoda

lenyúzott fán üldögélve
min mélázok hová nézek
arcom keveset enged
sejteni a világ dolgairól
valami mindig kedvem szegi
várom közben elfelejtem mit
tövig koptatott az idő köszörűköve
és mintha élvezné bennem
ez a kuncogás
hogy isten rontását magamról
le nem törölhetem

BAKK ÁGNES

Gudbáj nosztalgia, itt az új magyar szürreál

A *Liza, a rókatündér* című alkotás nem egy animációs mesefilm, hanem egy új korszak kezdete, ami nem lovagolja meg sem az *Üvegtigris* bundáját, sem Kádár vissza-nem-sírt korszakát. Pedig mindkettőt megtehette volna, de egy gyönyörű kanyarral más irányt vett, és inkább a magyar közönség szórakoztatása mellett döntött. A film jó hangulatát nemcsak annak köszönheti, hogy az alkotók nem erősítettek rá a 18 plusz karikára, mint ahogy az előzetesből számítani lehetett rá, hanem például a zenéjének és a különböző zajelemeknek is, amelyek Tövisházi Ambrus és Csengery Dániel munkáját dicsérik. A film fő betétdalát Tövisházi szerezte, aki Péterfy Bori, valamint a néhai Amorf Ördögök házi zeneszerzője. Azonnal felismerni a stílust, és a nézőtéri székek recsegése arra utal, hogy másoknak is ismerős ez a stílusvilág. Nem elhanyagolható Csengery Dániel zajkifejtő munkája sem, mivel mindezek az apró reccsenések (no nem a nézőtériek), mind a film kulcsfontosságú részei, sokszor a rejtett humor forrásai.

A film története Pozsgai Zsolt *Liselotte és a május* című színművét tartalmazza nyomokban, főleg a karakterek furcsaságaiban. Viszont a Csudapesten (sic!) játszódó film hetvenes éveket idéző díszletei között minden olyan retrósan barátságos. Lizát, a szende szőke, éppen harmincéves ápolónőt Balsai Mónika alakítja: a szuperártatlanság csak úgy süt róla. Bár látszik a színésznőn, hogy már túl van a harmincon, de még mindig gyermeki naivitással hisz a jótét világban, és ez nem is zavaró. A valamikori japán nagykövet lebénult özvegyét ápolja (akit Molnár Piroska alakít úgy, hogy szinte neki is elhisszük, hogy egy idős japán gésa) annak otthonában, ahol rendszeresen megjelenik Tomy Tani (akit David Sakurai alakít, őt már *Az eltűnés sorrendjében* című filmben is láthattuk) hetvenes évekbeli popsztár szelleme, hogy Lizával cicázzon és énekeljen. A fiatal nő jól szórakozik, de közben földi hercegéről álmodozik, és azt is tudja, hogy úgy fog vele találkozni, amint a nagy japán szerelmes ponyvaregényben meg van írva: egy gyorsétteremben, cseresznyevirágzáskor, miközben a rákos burgere éppen kihűl. Tehát a lány letipeg a felismerhetően Deák téri Mekk burgerbe (ami ma a Design Terminál betonnégyszöge lehetne), ahol furcsán néznek rá, mikor rákos burgert kér. Leül, beleharap a burgerbe, de semmi. Illetve csak egy elhízott férfi ül le mellé. Párjával együtt. Liza szomorúan hazaballag a délutáni kimenőjéről, de addigra féltékeny japán popsztárja kinyírta az özvegyet. Kezdődhet a kalamajka.

Akárcsak Pozsgai Zsolt színműve, ez is a harmincas magányos nőkről szól, akik nem azért magányosak, mert diplomásak és magas a mércéjük, hanem mert az adott férfi vagy foglalt, vagy furcsa mód instant elhalálozik. Liza, akit a nőcsábász Henrik csak öcsipóknak szólít, mert a nőiesség egy szikráját sem találja benne, végül egy *Cosmopolitan*ból (úgy ejti, ahogy írva van) tanulja meg, hogy miképp lehet csábító nő: megrendel egy nyakéket a tévéshopból, kivág egy ruhára valót a függönyéből és máris indulhat a hódító hadjárat. A férfiak bomlanak utána, aztán pedig szó szerint halnak meg érte. Míg aztán, a *film noir*okhoz híven, meg nem érkezik a megmentő, a szűkszavú, finn westernzene-bolond Zoltán Zászlós, aki az időközben Liza körül elszaporodó gyilkosságok miatt (és nem csak) a japán özvegy hagyatéklakásának üresen maradt szobájába költözik. Hamar kiderül, hogy a lány egyfajta, a japán mitológiából ismert kicune, azaz rókatündér, akit egész addig boldogtalanság fenyeget, amíg valaki teljes szívéből meg nem szereti. Mindez azért, mert Tomy Tani képtelen elengedni, és inkább akaratán kívül gyilkolászó rókatündéri kiegészítőkkel áldja meg azért, hogy a végén megszerezhesse őt.

A film úgy nagyszerű, hogy egyszerű. Természetesen Liza nem jön rá, ki az igazi és megbízható szerelme, hanem a vintage-felnőttfilmek sztárjára hajazó Henrik figurája iránti szerelmét szeretné kiteljesíteni. Mindegyik karakter szerethető, annak ellenére például, hogy Liza rókatündér is csak egy a sok furcsaság közül, és az is teljesen létező állapot, hogy a többszörös gyilkosság helyszínén él tovább, ahol néha beleragad az emberek lába a hullák körvonalait rögzítő fehér ragasztószalagba. A szokásos bonyodalmakkal találkozunk itt is, de ezek az akadályok egyáltalán nem hatnak erőltetetten. Ugyanígy, a Reviczky Gábor által alakított nyomozó visszatérő károm kodását kivéve semmi sem kiszámítható a filmben, pedig már mindenkinek az ajkán volt, hogy milyen poén fog ezután jönni, de szerencsére mégsem az következett be, amire tippeltünk.

KINEMATOGRÁF

A retrósított androgün csinibaba meséje viszont a karakteren túl is különleges: a hetvenes évekbeli Csudapesten játszódó film díszlete nagyon finoman teremti meg az átmenetet a jelen városkép és az „elképzelt" 70-es évekbeli városkép között. Ezért az egész teljesen álomszerűvé válik: az utcák üresek (nem is baj, hogy nincs teletömve statisztákkal), a díszletek pedig bár ismerősek, mégis szürreálisnak tűnnek. Ennek az álomszerűségnek köszönhetően, amely a film narratívájában is erősen jelen van (vagy pont hiányzik) véget ért egy korszak és végre a *magyar film* kicsit elfeledte ezt a szocialista-nosztalgikus hangulatot: gudbáj Kádár, gudbáj gulyás, és – talán – gudbáj Trabant. Itt mindenki önfeledten élhette az életét, bulizhatott és szabadon kereshette társát a vadkapitalista rendszer negyven évvel ezelőtti változatában: volt ingatlanpanama és egyéb botrány, de ez paradicsomi állapotnak számít a valósághoz képest.

A filmnek van még egy fontos erénye. A castingot végzők módszeresen körülnéztek a magyar színészek között, ennek köszönhetően pedig nem a megszokott arcok köszönnek vissza (hiszen lehetett volna Tóth Orsi a rókatündér vagy Nagy Zsolt, esetleg Csányi Sándor a megmentő Zoltán Zászlós), hanem a képernyőn eddig kevésbé foglalkoztatott művészeket láthatunk, mint Bede Fazekas Szabolcsot – talán Reviczky a kivétel. Ezen túl viszont a magyar közönségfilm remélhetőleg kinőtte az *Üvegtigris*-szindrómát.

Liza, a rókatündér, színes magyar film, 98 perc, 2014. **Rendező:** Ujj Mészáros Károly. **Forgatókönyvíró:** Hegedűs Bálint, Ujj Mészáros Károly. **Operatőr:** Szatmári Péter. **Látványtervező:** Hujber Balázs. **Vágó:** Czakó Judit. **Szereplők:** Balsai Mónika, David Sakurai, Bede Fazekas Szabolcs, Schmied Zoltán, Molnár Piroska, Cserna Antal, Reviczky Gábor, Kocsis Mariann.

PÉTER BEÁTA

Megváltásra (se) várva

Egyszerűen és szépen elmesélni ezt a történetet – ez volt a szándék, nyilatkozta Victor Ioan Frunză rendező a bemutató előtt.·„Én elsősorban a szerző által feltett kérdéseket helyeztem előtérbe. Ezek nagyon mélyek. Amit én próbáltam, hogy ezeket a kérdéseket felszínre hozzam és megmutassam időszerűségüket."

A Csíki Játékszín Makszim Gorkij *Éjjeli menedékhely* című darabját mutatta be február 27-én. Jelen írás a március 1-jén látott előadásról készült.

Nincs általános recept, hogy ki miért került ide, különböző emberek, emberi sorsok sorakoznak fel az előadásban, Vászka Pepel (Puskás László) például azért lett tolvaj, mert gyerekkorától megbélyegezték ezzel, a Báró (Bende Sándor) viszont lecsúszott, (avagy képzelt) nemes. Többnyire nincs semmilyük, némelyikük még a nevét is „elvesztette". Klasszikus értelemben vett főszereplő sincs, mindenki egy a sok közül az adott helyzetben.

THEÁTRUM

Anna nehéz légzése tölti be a teret, hol felerősödik, hol meg „háttérben" hallatszik. Ettől a légzéstől szinte érezhető a dohos, fojtó levegő, ami a tömegszálláson uralkodik, a kilátástalanság, ebben a légzésben benne van a nyomor minden keserűsége. Minél hangosabban köhög Anna (Fekete Bernadetta), annál hangosabban kalapál Klescs (Vass Csaba), a férje, aki éveken keresztül verte. Talán saját lelkiismeretének a hangját szeretné túlkalapálni, annak ellenére, hogy úgy tűnik, nincs is neki ilyen. Mintha teljesen elhatárolná magát a feleségétől, egyik-másik lakótárs is többet törődik vele, mint ő. Kvasnya (Bartalis Gabriella) ételt hoz neki – amit ő férjének ad. A Színész (Veress albert) a köhögéstől fulladozó Annát próbálja a friss levegőre kivinni. Egyik legszebb jelenete az előadásnak, amint a köhögő, alig támolygó Annát a Színész vonszolja a kijárat fele. Útközben ő maga is köhögni kezd és elgyengül, a két imbolygó figura egymásra bugyog, a többiek közönyösen nézik. Kacagunk, de a torkunk elszorul.

A párhuzamos történések a színpadon nagyon jól működnek. A rendező biztos kézzel vezeti a nézőt, hogy mikor mire kell figyelni. És hiába figyeljük folyamatosan Annát, mivel tudjuk, hogy nincs sok hátra már neki, a Vászka Pepel körüli csetepatéban észre sem vesszük, hogy megszűnik a lélegzése. Akárcsak élete, halála is inkább nyűg (ki kell hívni a rendőrséget, pénz kell az eltemetésére stb.). A menhely legtöbb lakóját fel sem kavarja a haláleset – nyugodtan lefekszenek aludni.

A házfalakat nagy katonasátrak jelzik, a fekhelyek olajoshordókra helyezett deszkákon vannak – a haldokló Anna a lépcső alatt húzza meg magát – takaróként szolgáló rongyok a földön, az asztalt deszkákból rögtönzik, mikor kell. A színpadkép (díszlet/jelmez: Adriana Grand) jelzi: bárhol, bármikor megtörténhet ugyanez.

A jelmezek nagyon beszédesek, néhol túlhangsúlyozottak. De segítik a nézőt abban, hogy behatárolja, ki-kicsoda, még mielőtt az adott szereplő elmesélné a saját történetét. Mert mindenikük egyszer csak vissza- és előretekint, mindenki elmeséli – ha nem is teljes egészében – hogy miként került ebbe a helyzetbe. Van, aki végleg lemondott arról, hogy valaha szebb jövő is lesz, van, aki még álmodozik.

Mindenkinek megvan a gyenge pontja (ettől lesznek még emberibbek – nem emberségesek!), még a menedékhely rettegett tulajdonosának is. Őt épp egy tolvaj szarvazza fel. Keresztes Szabolcs szépen építi fel a mások hátán felkapaszkodott, szívtelen és kicsinyes háziúr, Kosztiljov figuráját. Felesége, a kegyetlen és számító Vaszilisza (Szabó Enikő) szintén visszaél helyzetével. Nem tudja – nem is akarja – fékezni dühét és bosszúvágyát, amikor egyértelműen kiderül, amit addig csak feltételezett: addigi szeretője, Vászka Pepel, akiben a megoldást látta, hogy megszabaduljon a férjétől, a húgába szerelmes. A két lánytestvér tökéletes ellentéte egymásnak: míg előbbi kiforrott, érett nő, aki fondorlattal és erőszakkal próbálja megszerezni, amire vágyik és fúriaként söpör végig a színen, Natasa naiv, álmodozó fiatal leány, aki inkább érzi jól magát a menedékhely lakói között, mint fent a házban. A társulat két fiatal színészét láthatjuk Natasaként, (Bokor Andrea és Czikó Juliánna), az általunk látott előadásban Bokor Andrea játszott. A két fiatal – főként Luka biztatására – egymásra talál egy pillanatig.

Jelenet az előadásból. Fotó: Sándor Levente

Akárcsak magában a darabban, az előadásban sincs egyértelmű válasz arra, hogy ki is az a furcsa személy, Luka, aki egyszer csak megjelenik a menedékhelyen és az ottlakók némelyikének tereli a sorsát nem jobb, de más irányba. Köpenyére (ortodox) szentek képei vannak pingálva, mindig tudja, hogy adott helyzetben mit kell mondani. Fülöp Zoltán Lukája jóindulatú öregember, aki mintha megváltást hozna a menhely lakói számára. Ebben a világban már az is nagy dolog, hogy meghallgatja az embereket. Mindenképp felvillantja a jobb élet lehetőségét, vagy legalábbis a reményt, hogy van kiút a nyomorból. Van, akinek valóban segít, Annának a kegyes hazugsággal talán könnyebbé tette utolsó óráit. A Színész viszont nem tudja elviselni, hogy átverték, hogy talán nincs is az általa álmodott hely, amelyet az öreg mesélt neki, és ahol az „organizmusát" meggyógyítják. Kudarcba fullad Natasa és Vászka szökési kísérlete is. Aztán, miközben Kosztiljov és Vaszilisza bent a házban épp Natasán töltik ki bosszújukat, Luka fogva hátizsákját, minden teketóriázás nélkül lelép. Lukát épp az érti meg, aki teljesen ellentétes nézeteket vall vele: Szatyin (Kozma Attila). Luka eltűnése után kielemzi és ő kezd szónokolni az életről, a dolgok rendjéről. Az előadás – a darab – felveti ugyan a kérdést, egyértelmű választ mégsem ad arra, hogy a becsületes munka (némelyik szereplő büszke arra, hogy ő munkás), vagy éppen a trógerkedés által lehet túlélni. Arra sincs egyértelmű válasz, hogy a kegyes hazugság, vagy a kegyetlen igazság a jobb megoldás (előbbi nézetet Luka vallja, utóbbit Szatyin állítja).

A sorsok alakulására nem lehet sablont húzni: ezek boldogok lesznek, ezek nem. Egy valamiben általánosíthatunk: a kitörési kísérletek ebből a világból így vagy úgy mind kudarcba fulladnak. A szereplők mind áldozatok (ki a társadalom, ki a saját maga hibájából). Ideig-óráig tudják tartani a látszatot. A mélybe nagyon könnyű lekerülni. Felfele már nem annyira járható az út. Egyvalakinek sikerül – talán. Kvasnyának (Bartalis Gabriella), az özvegy kereskedőnőnek. Kosztiljov és Vaszilisza után ő veszi át a menedékhely „üzemeltetését". De az ő „felemelkedése" is felemás. Míg a darab elején határozottan kimondta, hogy neki többé bizony férj nem kell, most ő „veszi el" Medvegyevet (Giacomello Roberto) férjül, és sejteni lehet, hogy ebből sem lesz idilli házasság. A régi lakók helyére újak jönnek a menedékhelyen. Az élet (bármilyen is) megy tovább. A mélyben. Az előadás ugyanakkor szép csapatmunka. Frunză nemhiába szeret visszajárni ide.

Csíki Játékszín. Makszim Gorkij: *Éjjeli menedékhely*. Fordította: Morcsányi Géza. **Szereplők**: Keresztes Szabolcs, Szabó Enikő, Bokor Andrea, Giacomello Roberto, Puskás László, Vass Csaba, Fekete Bernadetta, Dálnoky Csilla, Bartalis Gabriella, Kosztándi Zsolt, Bende Sándor, Kozma Attila, Veress Albert, Fülöp Zoltán, Pap Tibor, Bilibók Attila. **Rendező**: Victor Ioan Frunză; **dramaturg, rendezőasszisztens**: Budaházi Attila; **díszlet- jelmeztervező**: Adriana Grand.

PAP ÁGNES

Kétlakiság: magyarul álmodni, németül élni

Szürrealisztikus könyvborítót és ehhez találó könyvcímet lát az olvasó, amikor kézbe veszi Vári Attila *Nappali holdfény* című regényét. A pirosas, sárgás, türkiz színvilágból kirajzolódó dombrészleten egy parasztinges férfi a nagy, kékesen áttetsző telihold alatt vasat kovácsol. Már ez is jelzi, hogy táj és lélek fontos részei a narratívának, a jelző és jelzett szó hangulata közötti ellentét pedig asszociációk sorát indítja el. A valóságot és illúziót, a múltat és jelent, az életet és halált összekapcsoló nappali holdfény a regényen belül mintegy alapszimbólumként működik.

A cselekmény főhőse, Roland, teljes nevén Roland Karl Ritter von Binder, kórházi ágyon fekszik. A híres nürnbergi ékszerész milliomost már csak lélegeztető gép tartja életben, de nincs egyedül a halállal vívott csatában: mellette áll jogtanácsosa, illetve Mimi (valójában Judit), az ápolónő (valójában élete nagy szerelme). A szobában pedig ott lóg a falon egy Turner-festmény, amelyen a part menti házakat megvilágító nappali holdfény *„a közelítő halál fényűző bársonya."* A regény egésze tehát az utolsó órákról szól, s ezzel együtt az önmeghatározásról, oly módon, hogy magába sűríti az erdélyi szász életének fő állomásait is, hisz mi mást tesz ilyenkor az ember, ha nem emlékezik, mérlegel, visszagondol, álommoziba merül. Ezzel pedig teret nyújt Vári a szürreálisnak, az elképzelhető, de nem föltétlenül megtörtént valóságnak.

Emlékfoszlányokból rajzolódik ki maga a főszereplő, illetve általa nyernek kontúrt az életét meghatározó személyek is: Ilka, Judit, Ferenc pap, a szülők, nagyszülők, s valahol a periférián a többi családtag. Ami ezekből a kötődésekből végső soron a legárnyaltabb, az a Roland és Judit kapcsolata, nem csupán azért, mert ez az igazi nagy szerelem, hanem azért is, mert kettejük történetéből sokszor felszínre tör az önkeresés–önmeghatározás, a kétlakiság, az itthon-otthon érzés problematikája, azok a témák, amiket a regény hangsúlyosan fejteget.

Vári két szereplővel tulajdonképpen egy egész társadalmi csoportra utal. Az emigrált erdélyi szászok dilemmáját járja körül, megmutatva azt, hogy adott esetben elmenni-hazatérni ugyanolyan nehéz. Bár manapság nem meglepő idős milliomosok és fiatal lányok érdekkapcsolata, Judit és Roland esetében ez távol áll a valóságtól. A férfi ötvenedik életévén túl találkozik a nála szinte négy évtizeddel fiatalabb lánnyal, mégse akadály a hatalmas korkülönbség és a még nagyobb intellektuális távolság. A fiatal nő a „másság üdeségét" hozza, végre a nyugalmat és a boldogságot jelenti Roland számára. Egymás által találják meg önmagukat. A vadóc utcalánynak tulajdonképpen Roland segít anyakönyvi kivonatot szerezni, hisz a lány még a nevét sem tudja pontosan, születési dátumává pedig a találkozásuk napja válik. Vele szemben Roland a híres Fonbinder márkanév tulajdonosa, az órás-ékszerész dinasztia leszármazottja, aki bár látszólag a helyén van, valójában folyton önmagát, múltját, a nyelvét keresi. „Neve ellenére, magyarnak tartotta magát, abból is erdélyi fajtának", de magyarságát mélyen saját magánügyének tekintette, így szülei halála után (tizenkét éves volt, amikor kiszöktették Erdélyből az ötvenes évek elején) már csak egy „virtuális nemzethez tartozott, azokhoz, akikkel könyvek lapjain vita és megkülönböztetés nélkül vállalhatott közösséget."

E két ember egymásra találásával közös utazásuk is elkezdődik. Együtt tapasztalják meg, mit jelent álomból és tündérmesékből hazát szőni. Loránd mindig azt mondta, hogy „szendvics-életet él, Németország és Erdély két fél-zsemléje közötti Magyarországgal ízesítve." A két hely más-más élményt nyújt számára: a kis erdélyi ház a béke, a nyugalom, az álmodozás, az emlékezés terepe, míg a nürnbergi palota elsősorban a Binder-ősök, az üzlet, a nagyvárosi lét, Nürnberg pedig önmagában az ereklyetartó helye. Félúton pedig ott van Magyarország, ami iránt kezdetben mindketten lelkesednek, de végül is csalódnak benne. „Tudod, Orlandó – mondja Judit –, Bukarestben nem fájt volna ennyire, ha kigúnyolnak, megaláznak, de én Pestről azt hittem mindig, hogy közöm van hozzá, hogy az valamiféle Haza. Nagy H-val." Az anyaországi-erdélyi különbség, a ma is sokszor tapasztalható itt is, ott is idegen nyílt konfliktus a könyvben. A széttört, több ízben elveszített Erdély gyakran visszatérő téma Várinál, ezúttal pedig a könyv hősének alapvető problémája.

Az önmeghatározás és önreflexió további lépcsőfoka a nyelv. Érdekes módon Roland fiai már nem beszélnek magyarul, ezzel meg is szakad a Binderek elmagyarosítása, neki viszont élményévé csak a magyarul olvasott könyvek válnak. Valóságban a nyelv kutatója, ízlelője, állandóan hajtja a kíváncsiság, hogy mi az a nyelvi többlet vagy emberi másság, ami egy-egy szöveg mögött rejlik. Ebbe is beavatja Juditot, aki játszva tanulja a nyelveket, nem is annyira a szavakkal, mint magával az élménnyel találkozik.

A nappali holdfény emlékeket világít meg a kórteremben. Mindezt úgy oldja meg Vári, hogy a könyvben alaptéma marad a halállal való küzdelem, az ezen belül zajló álom-mozi. A valóságos jelen és az emlékképek özöne teljesen összefolynak, s a hatásos csattanóra egészen az utolsó oldalig várni kell. Akkor derül ki, hogy mindaz, amit Roland halála előtt Erdélyről álmodik, tíz éve nincs is jelen az életében, s nem is marad egyebe, csak a szavakból, emlékekből felépített haza.

A távoli múltat és nemrég történteket zavarosan vegyítő képkockák sorozata, az időszerűség hiánya határozza meg a narráció mikéntjét is, így az olvasó nem csupán térben, hanem a különböző idősíkok között is sokat bolyong. Mint ahogy a nappali holdfény törtvonalai jelen vannak a szobában, ugyanúgy Loránd is ájulásos álmainak fénytörésében szemléli önmagát, a régmúltat magyarul, a közelmúltat pedig németül álmodja. E folyamatot, az emlékekből és a jelen fájdalmaiból létrejött állapotot, Vári a szinesztéziák segítségével teszi képszerűvé. Ízek, illatok, dallamfoszlányok vegykonyhája jön elő, „gyermekkora hömpölygő illatfelhőjéből hangok susognak", mindent beborítanak az illatok, szagok, hangok és csendek – „az emlékezés tolvajlétrái, amelyeken kincseskamrába vagy megbonthatatlan falú börtönbe juthat az ember." Ezt mesterien felszínre hozza a regény.

A könyvcím alatt, ahol általában műfajmegjelöléssel találkozunk, az író a klenódium szót tartotta fontosnak kiemelni. A drágaságot, kincset, ereklyét jelentő fogalom olyan értelemben teremt új műfajt, hogy az az önreflexió kifejezőeszközévé válik. Roland ugyanis élete utolsó munkájaként egy ezüst ereklyetartót készít a nürnbergi öreg plébánosnak, ez a gesztus pedig nem más, mint „valamiféle főhajtás az itt megélt gyermekkor előtt."

Hogy mivel maradunk? Nincs semmi pátosz, retorikus hitvallás, fellengzős zárás. Vári stílusa kiforrott, tiszta, hihetetlenül jó mesélő, mindemellett elbeszélője hősével mélyen együtt érző, hisz a halott márványtáblájára egy olyan mondat kerül, ami a regény üzeneteként is értelmezhető: „Hazudhatsz magadnak hazát. Az otthon nem az, ahol laksz, hanem ahol megértenek." Roland ugyan emigrál, németül él, de egy adott ponton visszatér, mert igazán csak magyarul tud álmodni.

A Vári-szövegekben már többször felbukkanó erdélyi téma ebben a regényben beteljesedik. Töredezettség és útkeresés, perlekedés és kiábrándultság útvesztőjéből egyszer csak kivilágosodik az élet értelme: „azért vagyunk ezen a félelmetes világon, hogy életünk folyamán egyszer, de legalább egyszer megtaláljuk önmagunkat" – ezt a keresést járja körbe a regény, néha csendes iróniával, máskor keserű bírálattal, helyenként szívszorító tragikummal. Számvetés, megérkezés ez, amelyben magyarul álmodni, németül élni vagy németül álmodni, magyarul élni mindenféle értelemben határátlépést jelent. A megszokott átlépése, amely önmagunk felfedezéséhez vezet.

Vári Attila: *Nappali holdfény*. Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2013.

Aki beleszületett

Szabédi László, *Két világ közt harmadiknak. Vers, próza, dráma, tanulmány, dokumentum.* Vál. és a bev. tanulmányt írta Kántor Lajos. Korunk–Komp-Press, Kolozsvár, 2014.

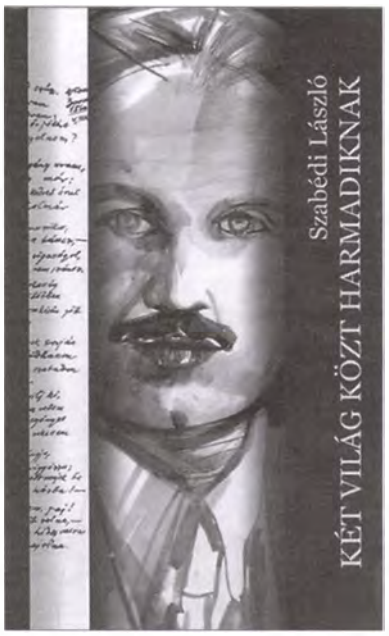

A legújabb Szabédi-válogatáskötet célja szerint a most már egészében hozzáférhető életmű legjavát kívánja eljuttatni a szélesebb olvasóközönséghez. De az autográf önéletrajzok, versek, novellák, drámatöredékek, naplójegyzetek és levelek együttese akár posztmodern regényként is olvasható: a nézőpontok többszólamúsága a műfaji sokaság által jut érvényre, a szerkesztésnek köszönhetően pedig kizáródnak a kronologikus olvasatok. Vagyis máshonnan nézve és írva, Szabédi éleslátással párosuló érzékenységének történeteként olvasom a saját írásaiból összeállított válogatást, ami oda vezetett, amiről ez a recenzió nem fog említést tenni.

És éppen azért tartom legitimnek ezt a rákényszerített olvasásmódot a kötetre, mert arra utal, amiről egyáltalán nem akar szólni. Megrajzolódik egy egzisztenciális problémákkal küzdő kamasz képe, akinek az a problémája, hogy egzisztenciális szinten problematizál. Nemsokkal később az író alakja, aki íróságát nem szakmaként fogja fel, hanem prófetaságként vagy éppen hasznavehetetlen tudásként – amely mellé betüremkednek az értelmiségi és szakmai körökben történő pozicionálások és gáncsoskodások jelenségei. Megjelennek a kisebbségi lét helyzeteinek öröklött és tapasztalt csapdái. Ezek a vesződések mintha nem váltanák egymást, hanem rétegződnének, összeadódnának. De így mindjárt oda jutok, amiről nem akarok beszélni.

Inkább beszéljünk a kultúrfelelős pacsirtáról, aki karnagykodik a hal-dalkarban; vagy Mária Magdalénáról, aki sokadszorra is az egeret a folyóba akarta fullasztani, de aznap, amikor Jézussal találkozott, szabadon engedte; Jánosról, a legbuzgóbb és legrosszabb gyári munkásról; beszéljünk a Szabédi írásaiból felsejlő alakokról, akik ellehetetlenülnek a hatalmi viszonyhálóban, ezért vagy hagyják magukat megtörni, vagy kivonulnak ebből.

KECSKÉS TAMÁS HUNOR

FÜLSZÖVEG

Az emberré levés isteni útján

Hézser Gábor: *Újra szárnyra kapni.* Szerk. Mihály Emőke. Marosvásárhely, Lector, 2014.

Egyenkénti ismertetést érdemelne az a mintegy tucatnyi interjú és előadás, melyeket Hézser Gábor lelkészpszichoterapeuta könyve, a krízisről és segítségnyújtásról szóló *Szárnyra kapni* foglal magába. A szerző, aki akadémikus és gyakorló lelkigondozó, alapvetően kettős, teológiai és pasztorálpszichológiai szempontot érvényesít magyarázataiban. A gyűjtemény azonban nem csak a szakmabeliek számára érdekes, hiszen a segítségnyújtás terén több évtizedes tapasztalattal rendelkező Hézser letisztultan, helyenként humorosan fogalmaz mélyen átgondolt elveiről, praxisáról, az ember jelenségéről.

A dialógust formájukban explicite érvényesítő, kihívó kérdéseket feszegető interjúk tulajdonképpen a könyv és életünk alaphelyzetét modellálják. Hiszen a férfi és nő közti vagy egyházon belüli kommunikációra, az akadályozottsággal élők létformájára, a kamaszkorra, depresszióra stb. vonatkozóan számtalan sürgető dilemma merül fel nap mint nap. Bár a szerző többször leszögezi, hogy csak „általános" szempontokat nyújthat, ezek is revelatív erejűek, sőt valójában pontosan a problémák magvát, gyakorlati aspektusokat képesek megragadni.

Anélkül persze, hogy az egyes írások elveszítenék kapcsolódásukat egy egészen tágas összefüggésrendszerhez. Ennek alapja az emberi létezésnek a transzcendenciába ágyazottsága, legmarkánsabban pedig a humánus által meghatározott: az *ember* kiemelése a betegséggel vagy korláttal szemben, a különbözőségek vállalása, a tudatos kommunikáció vagy az áldás lehetnének a könyv kulcsszavai.

Hézser Gábor nem egy helyen meglepi olvasó-hallgatóját. Találóan kísérik például a szakmai diskurzust az egyes fejezetek végén álló irodalmi szövegek – ezek egyikétől kölcsönzi a gyűjtemény a címét. Nem szépíti ugyanakkor az ambivalens aspektusokat sem (pl. „Sosem vagyok teljesen egészséges, és sosem vagyok teljesen beteg"; a krízisek az élet részei). Csattanós az a módszertan, mely a bibliai zsoltárokat szakirodalomként olvassa, vagy pedig tudatja, hogy a kiégés első dokumentált alanyát „Illésnek hívják, foglalkozására nézve próféta."

Egyetlen mondatban összefoglalja a *Szárnyra kapni* üzenetét a német autókra helyenként ragasztott felirat: „Tegyetek úgy, mint Isten, legyetek emberré!"

MOLNÁR ZSÓFIA

Ha jön a szomszéd

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

A Teremtés jövő hete

Régi vágyam, hogy bejuthassak egyszer a föld tudatalatti gyomrába, amelynek falait az ősember mágikus állatjelképek látomásaival festette tele. Mert a közönséges halandók előtt lezárták őket, sajnos nem nyerhetek beavatást az ősember paleohalucinációiba, mentális transzgresszióiba.

Sebaj, Mihuţ Boşcu Kafchin művei egyelőre még hozzáférhetőek, így hát kárpótolhatom magam néhány jelenkori falrajza között, mint egy öntudatvadászó egonauta. Itt, eme frankensteini laborok vagy a léttervező irodák aszeptikus fehérségét idéző falai között, önazonossági sétára voltak hivatalosak mindazok, akik megtekintették az ecsetgyári SABOT galéria falain burjánzó, a tárlatzárással óhatatlanul elpusztuló szénrajz-tüneményeket, a *Villámfoszlányok, palánták és idegnyúlványok* kiállításcím alatt, január 16. és február 28. között.

Futurista barlangművészet ez, pszeudomágikus beés kiavató jelrendszerrel. Míg a barlangrajzok az öntudatára ébredt kreatív ember hajnalát dokumentálják, Boşcu falrajzai a jelenkor emberének egy lehetséges átváltozásáról, „metafizikus robottá" vedléséről regélnek. Párhuzamos, alternatív teremtéstörténetet mesél el, mintha egy kortárs, apokrif Bibliát idézne, miközben a Jelenkor emberének zagyva, kollektív tudatalattijából táplálkozik. A halál civilizációjának is nevezett, globalizált világ mentális üledékeit, infantilis képzelményeit vetíti elénk. Eme futurista létüreg falfirkái között egy ritka fajtájú kozmikus félelem környékez meg minket, hiába próbálta a művész a vonalait játékos iróniával ragozni.

Beleláthatunk a világfantom olvasztótégelyébe, az őselemek titokzatos keletkezésébe, mikoron a világlélek villám formájában anyaggá és szellemmé hasad, leheletéből antianyag, fraktálok, neuronok és egyéb csudák keletkeznek. A fénykezdetek lámpadzsinnje önnön DNS láncát kötögeti, létezése előtti teste építését egy másik izomdzsinn filmezi, aki egyben az Időkörző birtokosa is. Számtalan kozmogónikus kellék. Az isteni magnetizmus hullámai éppúgy hozzájárulnak a metafizikus robot életre keltéséhez, mint a kozmolaboráns, a fő öntőmester. De milyen szertartásokra lesz szükség, hogy végül megvalósuljon a mesterséges intelligencia? Milyen kuruzsló tudja a halálfélelmet és az örökkévalóság tudatát egyaránt belélehelni?

Boşcu nem meghatározásokat vagy válaszokat, hanem kérdéseket rajzol. Mi az ember, miből tevődik össze, hogyan keletkezett, teremtetett s hogyan teremti tovább önmagát? Gauguint is foglalkoztatták hasonló kérdések, ő az édeni ártatlanságát vesztett embert belefestette egy egzotikus aranykort idéző világba. Mint tudjuk, az elvágyódás és az ontológiai problémák felvetése a művészetben, a romantikus áramlat egyik áldásos vívmánya. Boşcu, ezek szerint, egy posztmodern romantikus lenne az őrá jellemző önironikus felhanggal? Szénvonalai a mai genetika frankensteini laborfreskói is lehetnének, melyeken hasonló kérdéseket feszeget, talán még élesebbeket is. Mivé válhatunk jelenlegi technikai civilizációs őrületünk közepette? A kortárs nyugati ember túl van már a vallási és társadalmi utópiákon, de a technika hamis mennyországával mégsem tud leszámolni. Boşcu felvillantja, hogy ilyenekké válhatunk. A mai ember önmaga előtt is rejtegetett vágya a biorobot, a humunkulusz lét.

Boşcu megpróbál, jobbára öntudatlanul, kiavatni minket a kortárs ember ideájából, bepiszkított életimaginációjából, egyszóval a létfertőzésből. Elbeszéléseit persze ironikusan az infantilis mesék és a képzett képzelmények világába utalja. Mégis, két lélek lakozik benne: az egyik szerint az evolúció irányát is képzelőerőnk teremtő hatalma határozza meg, a másik lélek meg külső, ismeretlen, fatalista tényezőkre bízza a teremtést.

Ez ám a belterjes, meghasonlott eszkatológia! Emiatt önkéntelenül is a maradék emberiség öniróniájának egyik strázsamesterévé válik.

Akár az ősember, az elkövetkező 40000 év alatt, egész biztos, hogy ő is időről időre átfesti majd a képeit.

DABÓCZI GÉZA

Koncertzongoristának lenni

Amikor nemrégiben Daniel Goiţi Rahmanyinov közkedvelt 2. zongoraversenyét játszotta a kolozsvári filharmonikusokkal (az Egyesült Államokban élő, román családi gyökerekkel is rendelkező Lawrence Foster vezényletével), már elővételben annyira elfogytak a jegyek, hogy az intézmény vezetősége a délelőtti főpróbát is nyilvánossá tette, és olcsó jegyeket adott el.

Ha csak ezt látnók, ujjongana a lelkünk: lám, tényszerűleg igazolható igény van a koncerttermi zenére. Kolozsváron legalábbis.

Daniel Goiţi azonban, akit korántsem lehet krónikus kesergéssel vádolni, más nézőpontokat is felvillantott nemrég egy beszélgetésben. A koncertező zongorista magányáról és magára utaltságáról beszélt, olyan adminisztratív és gazdasági körülményekről, amelyek Romániában elidegenítőek vagy éppenséggel ellenségesek a kultúrával szemben. Huszonöt év – egyre-másra ünnepelnek az ideológiai nyomás alól felszabadult vagy akkor alakult intézmények –, a zongorista szerint azonban e negyedszázad alatt a klasszikus zenei életben szinte elenyészőek azok a változások, amelyek alapjaiban javíthattak volna a kultúragyártó- és forgalmazó intézmények és a közönség viszonyán. Ő maga legalábbis úgy látja: a koncertező művészek megbecsültsége – néhány kiemelkedő vagy sztárolt személyiségét leszámítva – meredeken zuhan. Ami a zongoristákat illeti, kétségkívül megjelent a hazai pódiumokon néhány új és jó hangszer, a koncerttermek immár rendesen fűtöttek, de a karrierek szempontjából is kedvező menedzsment csökevényes; mindenki saját számlára boldogul, a piaciság dzsungeltörvényei szerint.

Goiţi márpedig nagyon sikeres zenész. Neve rendszeresen ott olvasható a legrangosabb kül- és belföldi koncerttermek plakátjain. Számos nemzetközi rangú díj és kitüntetés birtokosa, Kawai-díjas, a berlini Arthur Schnabel verseny aranyérmese, mint ahogy a Nemzetközi George Enescu Verseny többszörös győztese, a Román Zeneszerző Szövetség díjazottja, egymás után „vette be" az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Olaszország, Németország, Ausztria, Görögország, Japán, Izrael legfontosabb színpadait. Egyenletesen felívelő karrierív az övé, de amíg külföldi meghívásai egyre szaporodnak, az országban – nyilván nem csak az ő számára – mind ösztövérebbek a lehetőségek.

Beteljesülhető álomnak tűnt – mondja ifjúkori ambíciójáról és a „nagy vágyról". – Illetve: be is teljesült. „Mert hát zongoristaként, mihelyst zenekarokkal játszol, szólista vagy. Szólózongoristaként soha nem voltam alkalmazott. Két lehetőségem adódott ugyan, Brassóban és Marosvásárhelyen, de mivel a szólózongoristai állások gyakorlatilag országszerte megszűnnek, nem kockáztathattam, hogy biztos alkalmazás nélkül maradjak. Rendkívül nehéz ilyen körülmények között következetesen és lelkesen dolgozni. Olyan ez, mintha egy sportoló kitartóan edzene, egyre jobb eredményeket érne el, de az olimpiára nem küldenék ki, se világbajnokságokra – pedig a csúcson lehetne. Valahogy így érezzük magunkat. Egyre kevesebb a koncert... Valami történik. [...] Tanítványaimat óvom a túlméretezett álmoktól. A jelenlegi helyzet, úgy tűnik, egyhamar nem fog változni. A kultúra nincs a prioritáslisták élén, legfeljebb úgy mondják. A művészek hamupipőkéi vagyunk, mi, zenészek elég nehezen boldogulunk – kivált a szimfonikus zenészek."

Bármilyen megkeseredettnek hangzik is Goiţi víziója a koncertező zongoraművész lehetőségeiről – és így a magáéról –, nem mondhatjuk „megélhetési tanárnak". Hiszen a kolozsvári Gheorghe Dima Zeneakadámia tanszékvezető professzoraként rendkívül elismert és kedvelt pedagógus, tanítványai – miközben lázasan igyekeznek Goiţi határidőnaplójával összehangolni magukat – áradozva beszélnek igényességéről, közvetlen kedvességéről, nagyvonalúságáról.

Hitvallása szerint semmi egyéb motívuma nem volna a munkájának, ha nem a zene és személyes repertoárjának vegytiszta szeretete.

Akik idejében gondoskodtak jegyről, az esti Rahmanyinov- (meg Enescu- és Csajkovszkij-) koncert után hazafelé baktatva a kolozsvári Főtéren meghökkentő tüneménynek lehettek tanúi. A megszokott rutinnal összeszerelt színpad-monstrumon színes fények özönében egy rongyokba öltözött majom ugrabugrált mikrofonállvánnyal a kezében. Artikulálatlanul próbálta túlüvöltözni a repülőtérig elhatoló basszusdübörgést, amitől Avram Iancu szobra is remegett a Román Operával szemben.

De legyünk megértők! A kulturális fővárosságra idejében kell készülni.

JAKABFFY TAMÁS

HOL–

Életének 93. évében, február 19-én elhunyt Jánosházy György költő, műfordító, kritikus és szerkesztő. 1922. június 20-án született Kolozsváron. Az unitárius kollégium elvégzése (1942) után a Bolyai Tudományegyetemen jogtudományi, majd a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolán rendezői oklevelet szerzett. Szerkesztője volt egyebek mellett az *Erdély*, az *Igazság*, a *Művészet* és a *Korunk* című lapoknak, a kolozsvári Állami Magyar Opera dramaturgjaként és rendezőjeként is dolgozott 1949 és 1958 között. 1969-től 1990-ig a marosvásárhelyi *Igaz Szó* című folyóirat főszerkesztő-helyettese volt, majd 1991-ig ugyanezt a funkciót töltötte be a *Látó*nál. Több Shakespeare-drámát újrafordított, és a világirodalom klasszikusait is értő, míves fordításban adta a magyar olvasók kezébe.

Kántor Lajos volt a nagyváradi Törzsasztal beszélgetéssorozat februári vendége. A kolozsvári irodalomtörténésszel, íróval Kőrössi P. József beszélgetett az Illyés Gyula könyvesboltban, február 20-án.

Nyáry Krisztián irodalomtörténészt és Cserna-Szabó András írót látta vendégül a kolozsvári Gaudeamus könyvesbolt február 20-án, a bolt 15. születésnapja alkalmából. A szerzőkkel Kinizsi Zoltán beszélgetett, ezt követően a meghívottak dedikáltak.

Cseh Tamás-emlékkoncertet tartottak február 24-én a Kolozsvári Magyar Operában, a 2009-ben elhunyt előadó 25 évvel ezelőtti kolozsvári fellépésének évfordulóján. A rendezvényt a Kincses Kolozsvár Egyesület és a Cseh Tamás Archívum Alapítvány szervezte. Az emlékkoncerten felléptek Cseh Tamás egykori zenésztársai, az Ad Libitum együttes tagjai (Márta István, Novák János, Kecskeméti Gábor, Bornai Szilveszter), valamint az énekes fia, Cseh András is.

Az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL) havi rendszerességgel irodalmi estsorozatot indít, *Álljunk meg egy szóra* címmel. Az estek állandó házigazdája László Noémi. A sorozat első meghívottja Markó Béla költő volt, akivel február 25-én találkozhattak az olvasók a Bulgakov kávéházban.

Huszonötödik születésnapját ünnepelte a *Helikon* február 26-án, Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusán. A vendégeket Mile Lajos főkonzul és Karácsonyi Zsolt főszerkesztő köszöntötte. Az évfordulós irodalmi esten felléptek: Szilágyi István alapító főszerkesztő, Egyed Emese, Fekete Vince, Király László, László Noémi és Papp Attila Zsolt. Az ünnepi rendezvényen Kecskés Tamás Hunor szerkesztő mutatta be a *Helikon* megújult honlapját, a www.helikon.ro-t.

Balázs Imre József költő, író, műfordító, irodalomtörténész és egyetemi tanár legújabb, *Jung a gépteremben* című verseskötetét mutatták be március 3-án, a kolozsvári Bulgakov kávéházban. A rendezvény házigazdája Karácsonyi Zsolt volt.

Lezárult a *Helikon* nyereményjátéka: a sorsolás alapján a nyertes Hoch Zsófia, aki egy Kindle Glare Free típusú e-book-olvasóval és egyéves Helikon-előfizetéssel lett gazdagabb.

–MI

Magány

A szellemileg magasan álló embernek kettős hasznot hoz a magány. Először azt, hogy önmagával van. ...

Schopenhauer fenti gondolatának a folytatását rejtik a fősorok.

VÍZSZINTES

1. *A folytatás kezdete.* 13. Öntőforma, idomszer. 14. Anyagmozgatás eszköze. 15. Kacat. 16. ... a páva, mint a pulyka (mondóka). 18. Francia területmérték. 19. Annyi mint, röviden. 20. Boiótiai. 22. Az erbium vegyjele. 23. Sonka, angolul. 24. Robbanószer rövid neve. 26. Amely emberek. 27. Becézett Etelka. 29. Üdítőmárka. 30. Ázsiai vádló. 31. Ajtót behajt. 32. Kisbabát táplál. 33. Könnyűzenei stílus. 35. Francia város 37. Szépszámú. 39. Svájci folyó. 40. Csak félig! 42. Reccsent. 45. Menetelő! 46. Tessék, itt látható! 48. Román férfinév. 49. Kémiai elem, vegyjele: B. 50. Érkezésére azon a helyen számít. 52. Humánus. 54. *A folytatás befejezése.*

FÜGGŐLEGES

1. Spanyol borfajta. 2. Alvás közben látjuk. 3. Becézett Sámuel. 4. Indíték. 5. Gyümölcsbefőtt. 6. Ételt ízesítő. 7. Orbán beceneve. 8. Marokkó fővárosa. 9. Egyhangú hoki! 10. Joskar-...; Mariföld fővárosa. 11. A ... de l'Esten; Ady verse. 12. Mustárgáz. 17. Savanyítószer. 20. Szőlőfajta. 21. Harag. 23. Törvényes (házastárs). 25. Csavar. 27. Fagylalt, németül. 28. Becézett Ilona. 32. Hiteles mérték. 34. Egyiptomi keresztény. 36. Csíramentes. 38. Erózió. 39. Idegen előtag: szél-. 41. Iszlám jogtudós. 43. Földtörténeti szakasz. 44. Görög isten (régies írásmód). 45. Az *Aranykoporsó* írója (Ferenc). 47. Brit sziget az Írtengeren. 49. Sporttrófea volt. 51. Római 95-ös. 53. Néma béka!

R. T.

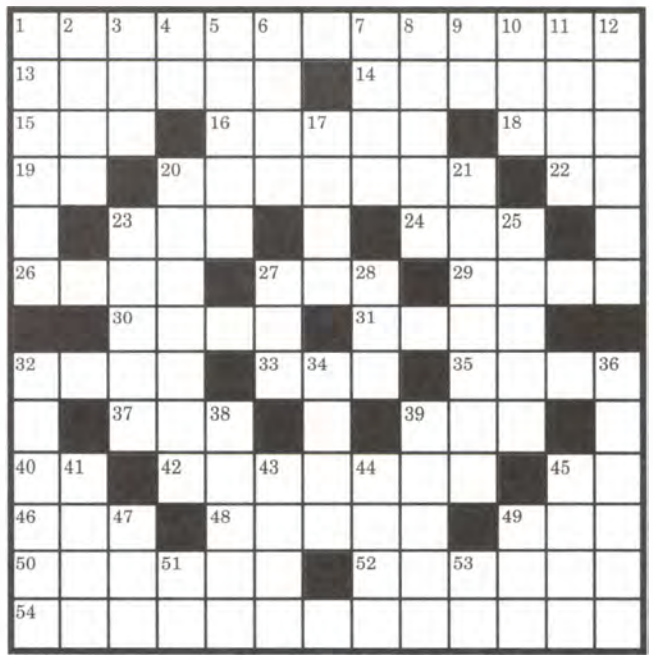

A *Helikon* 4. számában közölt *Hit* című rejtvény megfejtése: *... amiről tudjuk, hogy nem úgy van.*

TÁMOGATÓINK:
Romániai Írók Szövetsége
Bethlen Gábor Alap
RMDSZ – Communitas Alapítvány – Támogatja az RMDSZ és a Communitas Alapítvány
Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca
Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja.
Proiectul susține candidatura orașului Cluj-Napoca la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021
Lapunk támogatja Kolozsvár Európa Kulturális Fővárosa 2021 címre benyújtott pályázatát
Kiadványunk a **Román Kulturális Minisztérium** támogatásával jelenik meg
Kolozsvár 2015 Európa Ifjúsági Fővárosa
Visit Cluj – The Heart of Transylvania

Alapító főszerkesztő: **SZILÁGYI ISTVÁN**
Főszerkesztő: **KARÁCSONYI ZSOLT**
Főmunkatárs: **EGYED EMESE**, **KIRÁLY LÁSZLÓ**, **SZŐCS ISTVÁN**
Szerkesztőség: **DEMETER ZSUZSA**: kritika; **MÓZES ATTILA**: próza; **KECSKÉS TAMÁS HUNOR**: olvasószerkesztő; **PAPP ATTILA ZSOLT**: társművészetek; **LÁSZLÓ NOÉMI**: vers, műfordítás; **RÁKOSSY TIBOR**: műszaki szerkesztő
Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont
A szerkesztőség címe: 400024 Cluj-Napoca, str. Dragalina 73-75. Postafiók 245, telefon: (004) 0264 431690, telefon/fax: (004) 0264 431 577, villámposta: **kvari.helikon@gmail.com**
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg — kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220—6288 Honlap: **www.helikon.ro**